

CİLT: 1 SAYI: 1

JIRSS

**Journal of Innovative
Research in Social Studies**

**(Sosyal Bilgilerde Yenilikçi
Araştırmalar Dergisi)**

Editör:

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Yer Alan Milli ve Evrensel Değerlerin Analizi

Hamide KARACAN*

ÖZET

Değerler eğitiminde Sosyal Bilgiler dersi büyük bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin derslerde kullandıkları ve dersi takip etmelerini sağlayan birincil kaynak olan ders kitapları ve dersin içeriğinin oluşturulduğu öğretim programlarında, değerlere ne kadar yer verildiği büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma Ortaokul Sosyal Bilgiler dersi 5. sınıf öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin nasıl bir dağılım gösterdiğini belirlemek ve 5. sınıf öğrencilerine verilecek değer eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada kullanılan Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitabı Anadol Yayıncılık tarafından 2018 yılında basılmış ve halen kullanılmaktadır. Araştırma tarama türünde nitel bir araştırma olarak tasarlanmış ve veri toplama aracı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitabının incelenmesi sonucunda milli ve evrensel değerlerin program geneline yayılmaya çalışıldığı, her öğrenme alanında çeşitli değerlere yer verildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler; Sosyal bilgiler dersi öğretim programı; Değer; Milli ve evrensel değerler

Analysis of National and Universal Values in the Fifth Class Social Studies Curricula and Course Books

ABSTRACT

Social Studies course has a great importance in values education. Textbooks which are the primary source for the teachers and students to follow and follow the lesson, and how much the values are given to the values in the curriculums where the content of the course is formed are of great importance. This research aims to determine the distribution of national and universal values in the 5th grade curriculum and textbooks and to reveal the importance and necessity of the value education to be given to 5th grade students. The Social Studies Grade 5 textbook used in this study was published by Anadol Publishing in 2018 and is still in use. The research was designed as a qualitative research in the type of survey and document analysis was used as a data collection tool. As a result of the analysis of the Social Studies curriculum and textbook, it has been observed that national and universal values are tried to be spread throughout the program, and values are included in each learning area.

KeyWords: Social studies, Social studies curricula, Value, National and universal values

* Sosyal Bilgiler Öğretmeni, karacan.hamide07@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2170-5443>

GİRİŞ

Öğrencileri öncelikle yaşadığı topluma faydalı, uyumlu, görev ve sorumluklarının farkında olan vatandaşlar olarak yetiştirmek eğitim kurumlarının temel hedeflerinden biridir. Öğrencileri bu amaçlara ulaştırmak amacıyla İlkokul programlarına 1., 2., 3. sınıflarda Hayat Bilgisi, 4., 5., 6., ve 7. sınıflarda ise Sosyal Bilgiler dersleri konulmuştur. Sosyal Bilgiler dersi bireylerin çevrelerini sosyal, siyasal, tarihi vb. açılardan daha iyi tanımalarını sağlayan, onların milli bilinç ve sorumluluklarının farkına vararak duyarlı birer vatandaş olmaları yönünde bilinçlendiren, bunu yaparken de yalnızca iyi bir Türk vatandaşı olmanın yanında onlara insanlığın bir parçası oldukları bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara karşı duyarlı olmalarını amaç edinen çok yönlü bir derstir (MEB, 2007).

Sosyal Bilgiler dersi ile birey;

-kendi ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır,

-milli bilince sahip, sorumlu, laik, demokratik bir vatandaş olarak yetişir,

-hukuk kurallarının önemini, tüm insanların eşit olduğu ilkelerini kavrar,

-kendi milli ve kültürel değerlerinin korunmasının ve geliştirilmesinin gerekliliğini kavrar vb. (MEB, 2007; MEB, 2000, s.11-12).

Sosyal Bilgiler dersinin amacı;

-bireyin sosyal hayatla ilgili durumları anlayıp yorumlayabilmesi için gerekli bilgi beceri ve tutumları kazandırma ve içeriğini sosyal hayatta karşılaşılan ve bireyin karşılaşılabileceği düşünülen durumlar oluşturmak (Kılıç ve Seven, 2006, s.7),

-birbirine bağlı global dünyada kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı mantıklı kararlar verebilme yeteneğini geliştirmek için bireylere yardımcı olmaktır (Öztürk, 2005, s.19).

Bu amaçları taşıyan sosyal bilgiler dersi içinde değer eğitiminin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlara denir (Kızılçelik ve Erjem, 1994, s.99). Türk Dil Kurumu ise, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlamaktadır. Feather (1994) 'a göre değerler beğenilen davranış ve hedefler hakkındaki genel inanışlardır. İyilik ve kötülük boyutlarını içerirler ve ahlaki bir buyruk ve zorunluluk bildirirler(Aktaran: Hogg ve Vaughan, 2007, s.202). Buna göre değerler, toplumca en iyi, en doğru, en faydalı olduğu kabul edilen şeylerdir. Bunlar, insanların kişisel istekleri ya da beğenileri olmayıp, grupların ya da toplumların kabul ettikleri, herkes için iyi, herkes için arzulanır olma

özelliğine sahip ve toplumlararası da geçerliliği olan özelliklerdir(Silah,2000, s.321). Toplum içinde bir uyum sağlayabilmek ve toplumu aynı amaç etrafında toplayarak aynı hedefe yöneltebilmek için eğitim sistemi içine girecek olan her bireye bir takım değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Böylece toplumun sahip olduğu değerler ve kültür birikimi kuşaktan kuşağa aktarılarak korunması sağlanacaktır (Tezcan, 1991, s.44).

Temelde sosyal değerler, tüm insanlığı ilgilendirmesi bakımından evrenselidir. Değerlerin evrensel niteliklerinin yanı sıra, çeşitli toplumlar ve uluslar açısından algılanma durumlarına bağlı olarak ulusal değer olarak adlandırılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında evrensel değerleri tüm dünyayı ve insanlığı ilgilendiren değerler; ulusal değerleri ise belli uluslara ilişkin, o ulusun duygularını ifade eden değerler biçiminde ifade etmek mümkündür (Özlem, 1990; Yücel, 1993). Her ulusun sıkı sıkıya bağlı olduğu ve uğruna fedakârlıklara hazır bulunduğu, ulusları ulus yapan değerler evrensellikten çok, o ulusa ait özellikleri bildirdiğinden ulusal değerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Balibar ve Wallerstein, 1993).

Yukarıda ifade edilen değer tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere eğitim öğretim sürecinin etkili bir şekilde işleyebilmesi için herkese görev düşmektedir. Etkili bir değer eğitimi aynı zamanda etkili bir öğretim programını gerekli kılmaktadır. İstenilen değer ve davranışların kazandırılması genel amaçlar doğrultusunda hazırlanmış ders programları yoluyla yapılmaktadır. Bu düşünceden hareketle Türkiye’de de Milli Eğitim Bakanlığı değerler eğitimine ayrıca önem verilmesi gerektiğini fark etmiş ve 2005 yılından itibaren uygulamaya geçirdiği öğretim programlarında bunu hayata geçirmiştir. Yapılandırıcılık anlayışı ön planda tutularak hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi gibi öğeleri bünyesinde barındırmaktadır. Değerlerin, bu öğeler içerisinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir (Ata, 2007, s.74-77; Yalar, 2010, s.2).

Milli ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştürecek bireyler yetiştirmede katkısı son derece büyük olan Sosyal Bilgiler dersidir. Bu doğrultuda öğretim programı ve ders kitapları hazırlanırken değerlere yer verilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Bu düşünceden hareketle Literatüre bakıldığı zaman Sosyal Bilgiler dersinde son yıllarda değerler ile ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bunlar özellikle programdaki değerlerin incelenmesine yönelik çalışmalardır (Kan, 2010; Aladağ, 2012; Gömleksiz ve Cüro, 2010). Ancak Sosyal Bilgiler ders programında yer alan değerlerin ders kitabında yer almasını inceleyen çalışmaların ise daha az sayıda yer aldığı görülmektedir (Evin ve Kafadar, 2004; Topkaya, Tokcan, Sancak ve Ulu Kalın, 2011; Ersoy ve Şahin, 2011).

Geniş bir alanı içine alan, geçmiş ve gelecekle yakından ilgilenen Sosyal Bilgiler dersinin gerek öğretim programı gerekirse ders kitapları boyutunda değerlere yer vermemesi düşünülemez. Milli ve evrensel değerlerin kazandırılmasında, etkili olan Sosyal Bilgiler öğretim programının ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, bu değerler yönünden nasıl bir görünüm arz ettiğinin ortaya konması, bu araştırmada bir problem olarak önemli görülmüştür.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın en önemli amacı, ortaokul Sosyal Bilgiler 5. sınıf öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin neler olduğunu belirlemek, bundan sonra yapılacak çalışmalara yeni bir bakış açısı getirebilmek ve farklı fikirler üreterek Sosyal Bilgiler alanına katkı sağlamaktır. Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf öğretim programında hangi milli ve evrensel değerlerden bahsedilmiştir?
2. Sosyal Bilgiler 5. Sınıf ders kitaplarında öğretim programına uygun olarak hangi milli ve evrensel değerlere yer verilmiştir?

YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsayan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2003; Karasar, 2009, s.183). Araştırmada kullanılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2018 tarih ve 78 sayılı kurul kararı ile 2018-2019 öğretim yılından itibaren 5(beş) yıl süre ile ders kitabı olarak kabul ve halen uygulanan ders kitabıdır. Araştırmanın temel konusunu oluşturan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ve öğretim programında yer alan milli ve evrensel değerler incelenmiş ve elde edilen veriler araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilmiştir.

BULGULAR

Ortaokul Sosyal Bilgiler 5. sınıf öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin önce öğretim programında daha sonra konu içerisinde bireye nasıl verildiği ele alınacaktır. Doküman incelemeden elde edilen verilere göre ulaşılan bilgiler şu şekildedir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki değerler yer almaktadır:

1. Adalet
2. Aile birliğine önem verme
3. Bağımsızlık
4. Barış
5. Bilimsellik
6. Çalışkanlık
7. Dayanışma

8. Duyarlılık
9. Dürüstlük
10. Estetik
11. Eşitlik
12. Özgürlük
13. Saygı
14. Sevgi
15. Sorumluluk
16. Tasarruf
17. Vatanseverlik
18. Yardımseverlik

5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise öğrenme alanlarına göre yer verilen milli ve evrensel değerler şu şekilde sıralanmaktadır:

- 1. Öğrenme Alanı: **Birey ve Toplum**; Bilimsellik, Aile Birliğine Önem Verme, Sorumluluk,
- 2. Öğrenme Alanı: **Kültür ve Miras**; Estetik, Kültürel Mirasa Duyarlılık,
- 3. Öğrenme Alanı: **İnsanlar, Yerler ve Çevreler**; Doğal Çevreye Duyarlılık, Dayanışma,
- 4. Öğrenme Alanı: **Bilim, Teknoloji ve Toplum**; Dürüstlük, Bilim Etiği, Çalışkanlık,
- 5. Öğrenme Alanı: **Üretim, Dağıtım ve Tüketim**; Sorumluluk,
- 6. Öğrenme Alanı: **Etkin Vatandaşlık**; Özgürlük, Bağımsızlık,
- 7. Öğrenme Alanı: **Küresel Bağlantılar**; Kültürel Mirasa Duyarlılık.

Milli ve evrensel değerlerin öğrenme alanları içindeki konu dağılımları ise aşağıda verilmiştir.

1.Öğrenme alanı olan **Birey ve Toplum**da yer alan Bilimsellik, Aile Birliğine Önem Verme, Sorumluluk değerleri Sosyal Bilgiler ders kitabında konu dağılımı içerisinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Bilimsellik değeri “Sosyal Bilgiler Dersinden Öğrendiklerimiz” konu başlığı içerisinde “Sosyal Bilgiler dersi, bilim ve teknolojinin insan hayatı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini öğrenmemizi sağlar.” (s.12).

Aile Birliğine Önem Verme değeri “Hak ve Sorumluklarımız” konu başlığı içerisinde “Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilmektedir.” “Beslenme ve barınma gibi fiziksel ihtiyaçlarımızla birlikte sevgi ve saygı gibi duygusal ihtiyaçları da ailemiz sayesinde karşılarız (s. 19).

Bireyin sahip olduğu haklar yanında sorumluluklarında olduğuna dair Sorumluluk değerini “Hak ve Sorumluluklarımız” konu başlığı içerisinde “Evimizi temiz ve düzenli tutmak, ev

işlerini yaparken aile büyüklerimize yardımcı olmak, aile bireylerine sevgi ve saygı göstermek sorumluluklarımızdan bazılarıdır” (s. 23).

2.Öğrenme alanı olan Kültür ve Mirasda yer alan Estetik, Kültürel Mirasa Duyarlılık değerleri konu dağılımı içerisinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Kültürel Mirasa Duyarlılık değeri “Çevremizdeki Güzellikler” konu başlığında ülkemizde, “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” konu başlığında ise dünyadaki kültürel mirasa vurgu yapılmaktadır. “Artemis Tapınağı, Celsus Kütüphanesi ve Efes Antik Tiyatrosu İyonlardan günümüze kalan önemli eserlerdir” (s.37). “Safranbolu Evleri, Karabük ilinde yer alan tarihi bir mekândır”(s.41). “Cumalıkızık köyü, Osmanlı dönemi konut dokusunu günümüze kadar koruyan evlere sahip tarihi bir mekândır.” (s.43) Kültürel mirasa duyarlı olmak, kültürel mirası korumaya yönelik çaba gösterilmesi gerektiği örnek metinlerde yeri geldikçe kullanılmıştır ve bu durum sıklıkla dile getirilmiştir.

Estetik değeri “Geleneksel El Sanatlarımız” konu başlığı altında “Türk halılarında genellikle geometrik motifler, doğa tasvirleri, çiçek motifleri işlenir” (s.48). “Tarihi cami ve türbelerin duvarlarında, köşk ve sarayların iç ve dış cephelerinde çinicilik sanatının inceliklerini görebiliriz”(s. 49).

3.Öğrenme alanı olan İnsanlar, Yerler ve Çevrelerde yer alan Doğal Çevreye Duyarlılık, Dayanışma değerlerine ilgili konular içerisinde belirgin bir şekilde ve kitabın farklı yerlerinde yer verilmektedir.

Doğal Çevreye Duyarlılık değeri “Afetler ve Çevre Sorunları” konu başlığında “Dünya’mızın ortalama sıcaklığının artmasıyla birlikte buzullar erimeye başlar. Bu da buzullarda yaşayan canlıların yaşamını tehdit eder ve kıyıya yakın yerleşim birimlerinin sular altında kalmasına yol açar” (s.85). “Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi” konu başlığında “Ekili olan tarım alanları ve seralar aşırı yağışla beraber sel suları altında kalır. Ekili ürünler toplanamaz, insanlar sebze ve meyveye ulaşmakta zorluk çeker. Üretici, ürünlerini satamadığı için ekonomik sıkıntılar yaşar. Sebze ve meyve fiyatlarında geçici bir sürede olsa artış gözlenir ”(s.88).

Dayanışma değeri “Doğal Afetlerin Yaşamımıza Etkisi” konu başlığında “Vatandaşlar araçlarında yolun açılmasını beklediler. Yapılan dört saatlik çalışma sonucunda Şemdinli Kayalar köyü yolunun kardan temizlenerek yeniden ulaşımına açıldığı belirtildi”(s.88). “Heyelanda iki kişinin yaşadığı ev, toprak altında kaldı. Komşuların haber vermesi üzerine AFAD, Jandarma ve Rize Arama Kurtarma ekibi tarafından arama kurtarma çalışması başlatıldı”(s.89). Verilen okuma parçaları dayanışma ile ilgili olarak oldukça güncel ve etkili birer örnek olarak yer almaktadır.

4.Öğrenme alanı olan Bilim, Teknoloji ve Toplumda yer alan Dürüstlük, Bilim Etiği ve Çalışkanlık değerleri konu dağılımı içinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Çalışkanlık değeri “Bilim İnsanlarının Ortak Özellikleri” konu başlığında “Einstein çalışmayı, yeni bilgiler öğrenmeyi, gözlem ve araştırma yapmayı çok seven biridir” (s.107). “Newton çalışmayı, gözlem yapmayı, Astronomi ve matematik kitapları okumayı çok severdi”(s.108). “Onun İçin bilimde başarılı olmanın yolu çok çalışmak ve çok okumaktan geçiyordu” (s.108).

Bilim Etiği değeri “Bilimsel Etik” konu başlığında “Aynı zamanda araştırma yaparken bilimsel etiğe uygun davranmamız gerektiğini söyledi” (s.110). “Yaptığım çalışmada emeğe saygı gösterip bilimsel etiğe uygun davranış sergilediğim için bana teşekkür etti” (s.112).

Dürüstlük değeri “Bilimsel Etik” konu başlığında “Bilgileri kaynağında yazıldığı şekilde çalışmamda kullandım” (s.111). “Çalışmamı yaparken yararlandığım kaynakçayı hazırladım” (s.111). “Çalışmalarımızı hazırlarken yararlandığımız kaynakları belirtmek ve bu kaynakların asıllarını korumak önemlidir” (s.112).

5.Öğrenme alanı **Üretim, Dağıtım ve Tüketim**de yer alan Sorumluluk değeri konu dağılımı içinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Sorumluluk değeri “Ekonomi ve Sosyal Hayat” konu başlığında “Ali Amca köyden ayrıldığında onun yapması gereken işleri ailenin diğer fertleri yapar”. “Ancak babası İstanbul’a gittiğinde hem okuluna devam eder hem de hayvanların bakımını üstlenir.” “Ali Amca İstanbul’dayken eşi, çocuklarının eğitimiyle ve sağlık durumlarıyla tek başına ilgilenir” (s.131).

6.Öğrenme alanı **Etkin Vatandaşlık**da yer alan Özgürlük ve Bağımsızlık değerleri konu dağılımı içinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Özgürlük değeri “Temel Haklarımız Öğrenelim” konu başlığında “Haberleşme Özgürlüğü” “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” “Din ve Vicdan Özgürlüğü” “Düşünce ve Kanaat Özgürlüğü” alt başlıkları altında verilmiştir (s.168-169). “Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü temel haklarımızdandır.” “Bir kişi sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri bilmeli ve kullanmalıdır”(s.170).

Bağımsızlık değeri “Bayrağımız ve İstiklal Marşı” konu başlığında “29 Ekim 1923 tarihinde ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. Böylece devletimizin bağımsızlığı tüm dünyaya ilan edildi” (s.172). “Bayrak bir milletin bağımsız olduğunu gösteren önemli bir semboldür” (s.173). “İstiklal Marşı, milli egemenlik ve bağımsızlığımızın önemli simgelerinden biridir” (s.174).

7.Öğrenme alanı **Küresel Bağlantılarda** yer alan Kültürel Mirasa Duyarlılık değeri konu dağılımı içinde şu şekilde vurgulanmaktadır.

Kültürel Mirasa Duyarlılık değeri “Ortak Mirasımız” konu başlığında “Bilimsel çalışmalarından dolayı NASA tarafından 2013 yılında Ay’ın bir bölgesine Ali Kuşçu’nun adı

verilmiştir.” (s.192) “UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi’ne alınan Çin Seddi dünyada en çok ziyaret edilen turistik yapılardan biridir.” (s.193) “Ortak miras eserleri hangi ülkede olursa olsun dünyadaki her insan bu eserlerden yararlanma hakkına sahiptir. Burada bizlere düşen en önemli görev, ortak miras eserlerini korumak ve bunların gelecek nesillere en iyi şekilde aktarılabilmesini sağlamaktır.” (s.195).

Yukarıda öğretim programı içerisinde yer alan değerlerin ders kitabında yer alış şekli hakkında bilgi verilmiştir. İfade edilen değerlerin tamamına ilişkin öğretim programında yer verilmiş, bu değerlerin kazandırılmasını sağlamak için etkinliklere yer verilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Toplumunu oluşturan bireylerin şekillenmesinde değerler yapı taşı rolündedir. Değerler herkes tarafından kabul ve tercih edilen yol göstericilerdir. Bireyleri sağlam karakterli yetiştirebilmek değerleri iyi bir şekilde verebilmekten geçmektedir. Bu yüzden başta aile olmak üzere bireylere eğitim ve öğretimin verildiği okullar, öğretim programları, öğretmenler ve ders kitaplarına büyük görev düşmektedir.

Ders kitaplarının öğretim programı ile tutarlılığı, öğrenim açısından önemli bir etken olduğundan ders kitaplarının öğretim programı ile her yönden tutarlı olması beklenmektedir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada 5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı ile ders kitabında milli ve evrensel değerlere yer verildiği görülmüştür. Milli ve evrensel değerlere öğretim müfredatı ve ders kitaplarında önem verilmiş olması eğitim sistemimiz ve geleceğimiz açısından sevindiricidir.

Bu çalışma milli ve evrensel değerlerin öğretim müfredatında neleri kapsadığı ve ders kitaplarında hangi konularda karşımıza nasıl çıktığının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Öğretim programları ve ders kitaplarında milli ve evrensel değerlere yönelik bilgilerin öğrencilere verilmesi, amaçlanan seviyede başarılı olunmasını sağlayacağı gibi öğrencilerin değerlere ilişkin gelecekteki ilgilerini de arttıracaktır.

Milli ve evrensel değerlerin kazandırılmasında sadece öğretim programı içerisinde yer alması ve ders kitabında anlatılması yeterli görülmemelidir. Hem öğretmenlerin hem de velilerin bu konuda daha duyarlı davranarak bireylere bu değerlerin kazandırılmasında yardımcı olmaları sağlanmalıdır.

Bireylerin değerleri fark etmesi, değerlerle ilgili karar alması ve kararlarını başarıyla uygulayabilmesi önemli olduğundan hangi değer, hangi yaşta ve nasıl aktarılacağı çok önemlidir. Değerlerin doğru ve etkin verilmemesi yanlış fikirlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu yüzden Sosyal bilgiler ders kitabı hazırlayan yazarlar, değerleri ders kitabı içerisinde daha özenli dağıtmaya dikkat etmelidir.

Milli ve evrensel değerlerin sadece Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında değil diğer derslerde de öncelikli olarak kazandırılması gerektiği unutulmamalıdır. Milli ve

evrensel değerleri yansıtacak ve değerlerin içselleştirilmesini sağlayacak öğretim programları ve ders kitapları düzenli olarak yenilenmeli ve güncelleştirilmelidir.

Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında milli ve evrensel değerlere yer verilmiş olsa da bazen sınırlılıklar yaşanabilmektedir. Bu anlamda sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabını destekleyici nitelikte içerisinde milli ve evrensel değerlerin yer aldığı yardımcı kitaplar hazırlanmalıdır.

Milli ve evrensel değerlerin öğretimi yeterince kavranmalı, milli ve evrensel değerlerin ders kitapları ile öğretim programları dağılımındaki ilişkiyi inceleyecek araştırmalar arttırılmalı, bu çalışma diğer öğretim programları ve ders kitaplarında da yapılmalıdır. Bu alanda yapılacak çalışmalardan elde edilecek sonuçlar ders kitabı yazmada göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal Bilgiler öğretim programı ile ders kitapları arasında denge kurulmalı, uyum ve tutarlılık sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aladağ, S. (2012). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*,161, 123-146.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. İçinde Öztürk, C. (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. (3.Baskı) içinde (71-83). Ankara: Pegem Akademi.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (1993). *İrk, Ulus, Sınıf* (Çev. Nazlı Ökten), İstanbul: Metis Yayınları.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2011). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi*, Değerler Eğitimi Sempozyumu, "Sosyal ve Kuramsal Yönleriyle Değerler Eğitimi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitabının ulusal ve evrensel değerler yönünden içerik çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Gömlüksiz, M. ve Cüro, E. (2010). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-120.
- Hogg, A. M. ve Vaughan, M.G. (2007). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (20. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Kılıç, A. ve Seven, S. (2006). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Ankara: Atilla Yayınevi.
- MEB ilköğretim Okulu Programları, İstanbul, 2000.
- MEB ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Kılavuzu, 2007.
- MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2018.
- Özlem, D. (1990). *Weber'de bilim ve sosyoloji*. İstanbul: Ara Yayınevi.
- Öztürk, C. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Silah, M. (2000). *Sosyal psikoloji (davranış bilimi)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şahin, E. (2018). *Sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1991). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 150.
- Topkaya, Y., Tokcan, H., Sancak, Y. ve Ulu Kalın, Ö. (2011). *Sosyal Bilgiler Programının Belirlediği Değerlerin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansıma Boyutlarının Değerlendirilmesi, Değerler Eğitimi Sempozyumu, Sosyal ve Kurumsal Yönleriyle Değerler Eğitimi*.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*. web: <http://tdkterim.gov.tr>.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Değerler Eğitiminin Mevcut Durumunun Belirlenmesi ve Öğretmenlere Yönelik Bir Program Modülü Geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yücel, A. (1993). *İyi vatandaş iyi insan*. Eskişehir: A. Ü. Basımevi.

Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşu Algıları

Elif IŞIK DEMİRHAN*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; altıncı sınıf öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına ilişkin algılarını açığa çıkarmaktır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilimden yararlanılmıştır. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Bu çalışma; 2018-2019 eğitim öğretim yılının 1.döneminde Ankara'nın Etimesgut ilçesinde farklı devlet okullarında öğrenim gören 14, 6.sınıf öğrencisi ile görüşme yapılması sonucunda hazırlanmıştır. Katılımcı öğrencilerin 7'si kız 7'sini ise erkek öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın bulgularına göre; 6.sınıf öğrencileri Sivil Toplum Kuruluşunu "gönüllülük" ve "yardım" değerleri ile açıklamaktadır. Öğrencilerin bildiği Sivil Toplum Kuruluşlarını Kızılay, Yeşilay, TEMA, LÖSEV, TEV, MEV, Mehmetçik Vakfı, Akut, TEGV, AÇEV oluşturmaktadır. Katılımcıların uluslararası alanda sivil toplum kuruluşu bilmediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin kurmak için en fazla ilgi gösterdiği Sivil Toplum Kuruluşunun engelli insanlar için olduğu açığa çıkarılmıştır. Katılımcılara göre en önemli çalışmaları yapan Sivil Toplum Kuruluşunun Kızılay olduğu görülmüştür. 14 öğrencinin tamamının Sivil Toplum Kuruluşu faaliyetine katılmadığı fakat katılmak istediği tespit edilmiştir. Öğrenciler Sivil Toplum Kuruluşu kurma ihtiyacını "insanlara yardım etmek" teması doğrultusunda açıklamıştır. Öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşlarına üye olma konusunda pozitif algıya sahip olduğu açığa çıkarılmıştır. Öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşlarının toplumsal yaşama sağladığı katkının farkında oldukları tespit edilmiştir. Fakat Sivil Toplum Kuruluşlarının devleti yönlendirebilecek güce sahip olabileceğinin farkında olmadıkları açığa çıkarılmıştır. Temel amacı haklarını ve sorumluluklarını bilen; etkin vatandaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler dersinde Sivil Toplum Kuruluşları tüm boyutlarıyla öğretilmelidir. Öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşlarına olan pozitif algılarının somut yaşantı ile pekişmesi için okullar, bazı Sivil Toplum Kuruluşları ile iş birliği içinde olmalıdır. Uluslararası alanda etkileşimin zirvede olduğu küreselleşen dünyada, bireyler farklı ülkelerde eğitim görmekte ve iş yaşamına başlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının da farkında olmaları gerekmektedir. Merkezine insanı alan Sivil Toplum Kuruluşlarının yanı sıra çevre ve hayvanlar için kurulan Sivil Toplum Kuruluşlarına da ders içi etkinliklerde daha fazla önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşu; Sosyal Bilgiler; Algı; Nitel Araştırma; Öğrenci.

Sixth Grade Students' Perceptions of Civil Society Organizations

ABSTRACT

The purpose of this research; to reveal the perceptions of sixth grade students about Civil Society Organizations. In the study, interview method was used from qualitative research methods. The semi-structured interview form developed by the researchers was used in the study. The descriptive analysis approach was adopted in the analysis of the data. This work; In the first term of 2018-2019 academic year, it was prepared as a result of interviews with 14 sixth grade students from different public schools in Etimesgut district of Ankara. Of the participants, 7 were female and 7 were male. According to the

findings of the study; sixth grade students explain Civil Society Organization with volunteering and aid values. Civil Society Organizations known to the students are Red Crescent, Yesilay, TEMA, LÖSEV, TEV, MEV, Mehmetçik Foundation, Akut, TEGV, AÇEV. It was determined that the participants did not know the non-governmental organizations in the international arena. It was revealed that the Civil Society Organization, where the students were most interested in founding, was for disabled people. According to the participants, it was seen that the Civil Society Organization which is the most important work was the Red Crescent. It was determined that all 14 students did not participate in the activities of the NGO but wanted to participate. The students explained the need to establish a non-governmental organization on the theme of “helping people”. It has been revealed that students have a positive perception of membership in Civil Society Organizations. It is determined that students are aware of the contribution of civil society organizations to social life. However, it was revealed that Civil Society Organizations were not aware that they could have the power to direct the state. Civil Society Organizations should be taught in all aspects of the Social Studies course, whose main objective is to educate active citizens who know their rights and responsibilities. Schools should cooperate with some non-governmental organizations to ensure that students' positive perceptions of Civil Society Organizations are reinforced by concrete experience. In a globalized world where interaction is at the top of the international arena, individuals are educated in different countries and begin their work life. For this reason, students should also be aware of international Civil Society Organizations. In addition to human-centered Civil Society Organizations, Civil Society Organizations established for the environment and animals should be given more importance in in-class activities.

Keywords: Civil Society Organization; Social Studies; Perception; Qualitative Study; Student

GİRİŞ

Sivil toplumun kökeni Antik Çağ'a kadar uzansa da bugünkü anlamıyla sivil toplum batıda sanayi devrimi sonrası başlayan 12. ve 19. yy. arasında siyasal ve toplumsal değişimler sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Antik Çağdan Yeniçağ'a kadar sivil toplum ve devlet arasında açık bir ayırım yapılmamış ve aralarındaki farklılık ortaya konulmamıştır (Doğan, 2002).

Sivil toplum kavramını ilk kullanan ise Aristo'dur, “Politika” adlı eserinde “koinonia politike” olarak kullanmıştır. Ancak sivil toplum kavramını “politik düzen”, “topluluk” gibi kavramlardan ayırt edici bir tanım olarak kullanmamıştır. Bu kavram hem insanların kendi aralarında yaptıkları sözleşmelerle bir arada yaşamalarını hem de özgür ve eşit ilişkileri olan insanların bir arada yaşamasını anlatmaktaydı (Duman, 2003).

Taylor'a göre, sivil toplumun varlığından bahsedilebilmesi için sivil toplum kuruluşlarının devletin himayesinde olmaması ve bu kuruluşların kendi faaliyetleri ve yapılanmaları hakkında kendilerinin karar vermesi gerekmektedir (Yıldırım, 2004). Yılmaz 'a göre de “sivil toplum” devletin gücünün dışında kendi ilke ve kurallarına göre işleyiş sağlayan özerk alandır (Yılmaz, 1997). Arslan ise devlet politikalarını belirleyebilmede etkili olmalarının gerekliliği üzerinde durmuştur (Arslan, 2001).

Genel olarak Sivil Toplum Kuruluşları, dernekler, odalar, vakıflar, sendikalar ve diğer bazı (baro, cemiyet, vb.) örgütlenmeler olarak ifade edilebilmektedir (Güder, 2005, s.11-21). Toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma

görevi yapan öneriler sunan her türlü birlik, sivil toplum örgütü olarak adlandırılmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Klasik sivil toplum kuramcısı Tocqueville'ye göre, bireyler kendi düşüncelerini savunmak, yaymak için dernek gibi sivil toplum kuruluşları altında bir araya gelirler. Amaçları görüşlerinin haklı olduğunu anlatmak, yaymak ve grubun amaçlarına ulaşmaktır. Tocqueville, toplumu üç alana ayırmaktadır. Birincisi siyasi temsil sistemi, parlamenter meclisleri, bürokrasisi, polis ve ordusuyla devlettir. İkincisi özel çıkar ve ekonomik etkinlik alanı olan sivil toplumdur. Üçüncüsü ise siyasi toplumdur ve onun esası da bir araya gelme (dernekleşme) sanatının tam gelişmesidir (Doğan, 2002).

Çatışmacı sivil toplum kuramcısı Marks 'a göre sivil toplum devlete bağımlı değildir aksine devlet topluma bağımlıdır devletin sivil toplum tarafından belirlendiği varsayılmıştır. Dolayısıyla devletin faaliyetleri de hâkim sınıfın çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir (Erdoğan, 1998).

Taylor' a göre, sivil toplum kuruluşlarının en önemli işlevleri siyasi iktidara nüfuz etmek, siyasi iktidarı parçalayarak ademi merkezi hale getirmek ve bireyleri otoritenin baskısına karşı korumak böylece despotizme karşı güvence oluşturmaktır. Siyasal duyarlılığı artırma amacı da taşıyan sivil toplum kuruluşlarının farklı düşünceleri dile getirme fonksiyonları, farklı grupların sistemden yabancılaşmalarını da önler. Böylece bireylerin yabancılaşması yerine kendilerini daha rahat ifade edecekleri bir rejim olacak ve bu şekilde istikrar sağlanmış olacaktır (Yıldırım, 2004).

Geçmişten günümüze sivil toplum anlayışı dört aşamada gelişme göstermiştir: (1) Antik Çağda bireylerin hak ve yetkilerini devleti temsil eden kişiye verdiği dönem (devlete bağlı sivil toplum), (2)Burjuvazinin örgütlenme alanı olarak görüldüğü devlete karşı savunma olarak algılandığı dönem, (3)Sivil toplumdaki sosyal grupların ve toplumdaki sınıfların çatışması ve aralarındaki ilişkinin devlet tarafından düzenlendiği dönem, (4)Sivil toplum üzerinde devletin düzenlemesine karşı çıkıldığı dönemdir (Gözübüyük Tamer, 2010).

Türkçe' de sivil toplum kuruluşları olarak kullanılan kavramın İngilizce'si 'non-governmental organizations' olup, hükümet dışı örgütler ya da devlet dışı örgütler anlamında kullanılmaktadır. Çeşitli kültürlerde farklı adlarla anılan sivil toplum kuruluşları; halk yararına çalışan, demokrasinin ilerlemesine katkı sağlayan, ticari bir gayesi olmayan, devlete bağlı olmadan hareket edebilen, kişilerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise, siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturarak etkileyebilen bir organizasyon çeşididir (Karakurt Tosun, 2007).

Geçmişte Türk coğrafyasına baktığımızda özellikle Anadolu da Ahi Evren tarafından ortaya çıkarılan hem mesleksi girişimciliğin kökleri olarak hem de Anadolu da mesleki Sivil Toplum Kuruluşu örgütlemesi olarak Ahilik (kardeşlik) öne çıkmıştır (Akdemir, 1996 s.41-44).

Osmanlı Devleti'nde sivil toplum kuruluşu gelişimi Tanzimat sonrası dönemde olmuştur. Bu dönem de çok sayıda sanat ve meslek okulu açılmıştır. Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk sivil toplum kuruluşu "Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane (1856)" olmuştur. II. Abdülhamit döneminde meclisin kapatılmasıyla sivil toplum kuruluşları da kapatılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde ise derneklere devlet yardımı başlatılmıştır (Koç, 2005).

Cumhuriyet döneminde çok partili hayata geçişle birlikte 1946'da 733 olan dernek sayısı 1960'da 18.958'e yükselmiştir (Duman, 20003). Sonraki süreçte 1980 öncesi döneme baktığımızda dernekleşme oranında azalma olmuştur. Türk Kadınlar Birliği ve Türk Ocakları gibi dernekler kapatılmıştır. Bu dönemde parti denetiminde faaliyet gösteren Halk Evleri kurulmuştur. Toplumsal kalkınma amacıyla Köy Enstitüleri kurulmuştur.

Türkiye'de idari yapının esas özelliği merkeziyetçi yönetilmesidir. Bu nedenle batıdaki gelişmelerin aksine Türkiye'de sivil toplum alanı yeterince gelişmemiştir (Yılmaz, 1997).

Günümüzde doğrudan demokrasinin uygulanması mümkün değildir. Temsili demokraside 21. yüzyıl dünyası için tek başına yeterli değildir. Katılımcı demokrasinin olmazsa olmazı da sivil toplum kuruluşlarıdır. Temel amacı etkin vatandaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler dersinde sivil toplum kuruluşlarının önemi tüm boyutlarıyla öğrencilere kavratılmalıdır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, altıncı sınıf öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına ilişkin algılarını incelemektir. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Altıncı Sınıf Öğrencileri(nin)

1. Sivil toplum kuruluşuna yönelik algısı nasıldır?
2. Türkiye ve Türkiye dışındaki sivil toplum kuruluşlarından hangilerini bilmektedirler?
3. Hangi Alanda bir sivil toplum kuruluşu kurmak istiyorlar ve altında yatan düşünce nedir?
4. Hangi sivil toplum kuruluşunun faaliyetini daha önemli görüyorlar ve nedeni nedir?
5. Bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katılmış mıdır ya da katılmak istemekte midir?
6. Sivil toplum kuruluşlarının ortak ve farklı özelliklerini biliyor mu?
7. Bireyleri sivil toplum kuruluşu kurmaya yönlendiren sebebin ne olduğunu düşünüyor?
8. Her birey için sivil toplum kuruluşuna üye olmayı ihtiyaç olarak görmekte midirler?
9. Sivil toplum kuruluşlarının toplumsal yaşama katkısını bilmekte midirler?

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmada karmaşık ve duygusal problemlerin aydınlatılmasına yardımcı olması, istenilen bilginin noksatsız olarak ve derinlemesine elde edilebilmesi, alınan yanıtlara anında dönüt vermeye olanak sunması, farklı ve anında değişebilen koşullara uyum sağlayabilme esnekliği olması, soruların sayı ve sırasını değiştirme fırsatı sunması gibi özelliklerinden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır (Ekiz, 2003). Nitel araştırma, gözlenemeyen insan eylemlerinin temel nedenlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırmacılar, insanların kendi dünyalarını ve kendi dünyalarında edindikleri deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilenir. Nitel araştırmacıların temel amacı durum, olgu ve olayları katılımcının bakış açısından anlamaktır (Merriam, 2009).

Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim- öğretim yılı 1. döneminde Ankara ili Etimesgut ilçesinde sekiz farklı ortaokulda öğrenim görmekte olan 14, altıncı sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların 7 tanesini kız, 7 tanesini ise erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Görüşmenin güçlü özelliklerinden biri, gözlenemeyenler hakkında bilgi edinmeyi sağlaması ve gözlenenler hakkında ise alternatif açıklamalar yapılmasına imkân sağlamasıdır (Glesne, 2012). Yarı-yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme arasında yapılan görüşmelerdir (Karasar, 2006). Yarı-yapılandırılmış görüşmede, görüşmeci genel olarak bir yol haritasına sahiptir ancak görüşülen kişinin ilgi ve bilgisine göre araştırmanın genel çerçevesi içinde farklı sorular sorarak konunun farklı boyutlarını ortaya çıkarmaya çalışır. Görüşmeci, hem konuya ilişkin yeterli bilgi edinme, hem de görüşmeyi belli bir seyirde götürme imkanına sahiptir. Ayrıca, görüşülen kişiye de kendisine göre önemli olan noktaları vurgulama olanağı sağlamış olur.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sürecinden toplanan veriler, katılımcılara yöneltilen sorular temelinde kategorilere dönüştürülmüştür. Öncelikle betimsel analize yönelik araştırma sorusu ve bu soruyu açımlayan sonda sorulardan bir yapı iskelesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda veriler kategoriler altında organize edilmiştir. İkinci aşamada veriler anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilerek alıntılarının seçimine karar verilmiştir. Bu suretle katılımcılardan seçilen alıntı ifadelerinin açık, anlaşılır ve tutarlı olmasına, yaşantılara uygunluğuna, ifadelerin inandırıcılığına, önemine ve araştırma konusu ile doğrudan ilişkili olmasına özen

gösterilmiştir. Üçüncü aşamada, organize edilen veriler tanımlanmış ve araştırma raporunun bulgular kısmında doğrudan alıntılar yapılmıştır. Alıntılara yer verilirken, her bir katılımcıya bir numara verilmiş ve K1'den K14'e kadar kodlamalar kullanılmıştır. Dördüncü aşamada ise daha önce tanımlanmış olan bulgular yorumlanmıştır.

BULGULAR

Altıncı sınıf öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına yönelik görüşlerine aşağıda yer verilmiştir. Bu aşamada aşağıda sırayla her bir soru ve buna ilişkin görüşleri açıklanmıştır.

1. "Sivil toplum kuruluşu nedir?" sorusunu öğrenciler toplumsal yaşamda ihtiyaçları karşılamak ve yardım etmek için oluşturulan gönüllü kuruluşlardır, ortak paydasıyla cevaplamışlardır.

a) Gönüllülüğü ön planda tutanlar

K1, K2, K4, K9, K11

K1: "Sivillerin bir araya gelip gönüllülük esasıyla kurduğu kuruluştur."

K2: "Gönüllük esastır. Durumu olmayan kişilere yardım yaparlar. Eğitim, sağlık gibi"

K4: "Bir yerin gönüllü olmasıdır."

K9: "Halkın ihtiyacından dolayı oluşturulmuş gönüllü insanların maaş almadan yaptıkları topluma hizmet amacındaki işlerdir."

b) Yardımseverliği ön planda tutanlar

K3, K5, K6, K7, K8, K12

K3: "Sivil toplum kuruluşu bazı yardım merkezleridir."

K6: "İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya gelen kuruluşlardır."

K7: "İnsanlara yardım etmek"

K12: "Sivillerin kendi aralarında kurdukları, insanlara yardım etmek amacıyla kurulan kuruluşlardır."

c) Diğer farklı yanıtlar

K10: "Bilmiyorum"

K13: "Canlıları ve varlıkları korumak amacıyla kurulan kuruluştur."

K14: "Halktan insanların bir araya gelip belirli bir amaçla kurmuş olduğu kurumlara verilen isimdir."

2. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarını yazınız.

a) Kızılay: K1, K2, K3, K6, K8, K9, K11, K12, K13, K14

b) Yeşilay: K1, K2, K3, K6, K9, K11, K12, K13, K14

c) TEMA: K1, K6, K11, K12, K13, K14

d) ÇEVKO: K1

e) Dariüşşafaka: K1, K3, K9

f) TEV: K2, K8

g) MEV: K4

h) Mehmetçik Vakfı: K4, K11, K14

i) LÖSEV: K4, K11, K13, K14

i) AKUT: K9

j) TEGV: K9

k) AÇEV: K9, K11, K12

K7 ve K10 "bilmiyorum" yanıtını vermiştir.

K5'i ise UNESCO VE UNİCEF 'i Türkiye'deki sivil toplum kuruluşu olarak bilmektedir.

3.Türkiye'dekiler dışında bildiğiniz sivil toplum kuruluşu var mı, varsa nereden öğrendiniz yazınız.

Bu soruya 12 katılımcı "bilmiyorum" yanıtını vermiştir. Farklı iki devlet okulunda öğrenim gören K1 ve K9 ise UNESCO cevabını vermiştir. Derste öğrendiklerini dile getirmişlerdir.

4.Sivil toplum kuruluşu kursaydınız ne üzerine kurmak isterdiniz? (Çocuklar, hayvanlar, doğa, hasta insanlar, engelli insanlar vb.). Bu soruya öğrencilerin büyük çoğunluğu engelli insanlar için kurmak istediklerini dile getirmiştir.

a) Engelli insanlar için kurmak isteyenler: K1, K3, K8, K10, K12, K13, K14

K14:" Ben olsaydım engelli insanlar üzerine bir kuruluş kurardım. Çünkü onlar zaten hayata 1-0 geride başlıyor ve insanlardan gelecek ufacık bir güler yüze bakıyorlar. Benim abimde engelli ve tarz dernekler hiç değilse onun sevinmesini sağlıyor."

b) Hayvanlar için kurmak isteyenler: K3, K4, K5

K4:" Hayvanlara, çünkü bazı insanlar hayvan sevmiyor ve öldürüyorlar bu yüzden hayvanlara kurardım."

c)Hasta insanlar için kurmak isteyenler: K7, K8, K13

d)Kız çocuklarını korumak için kurmak isteyenler: K9

e) Spor üzerine için kurmak isteyenler: K11

f) Çocuklar için kurmak isteyenler: K12

g) Eğitim ve sağlık: K2

h) Virüsle mücadele için: K6

K6:" TVMA (Türkiye Virüsle Mücadele Akademisi)

5.Sivil toplum kuruluşlarından sizce en önemli çalışmaları yapan/yapanlar hangileridir? Neden?

a) Kızılay olduğunu düşünenler: K2, K3, K6, K9

K2:" Kızılay çünkü insanlara yardım ediyor."

K6:" Kızılay, çünkü insanları sokakta bırakmadı can kurtardılar."

K9:" Kızılay çünkü insanlar için en önemli şey kan bağışdır."

b) Mehmetçik Vakfı olduğunu düşünenler: K4

K4:" Mehmetçik Vakfı çünkü askerlere yardım ediyor."

c)LÖSEV olduğunu düşünenler: K11

K11: "Bence LÖSEV çünkü hasta çocuklara umut olup onlara hayata tutunma amacı oluşturabiliyorlar."

d)Yeşilay olduğunu düşünenler: K9, K12

K9:" Alkol, sigara, uyuşturucu gibi bağımlılık yapan maddelerden insanları uzak tutar."

K12:" Yeşilay'dır çünkü alkole, sigaraya bağımlı insanları kurtarmaya yönelik çalışmalar yapar."

e) *Hayvanlar ve doğa için çalışanlar: K5, 14*

K5: "Hayvanlar ve doğa çünkü hayvanların daha çok ihtiyacı var ayrıca doğa kirlenirse bu bizim için sondur."

f) *İnsan haklarını ve sağlığı korumaya çalışanlar: K13*

K13: "İnsan haklarını ve sağlığını koruyanlar çünkü bunlar önemlidir."

h) *Darüşşafaka: K1*

K1: "Darüşşafaka çünkü çocukların eğitimi için."

i) *İnsanları Kurtaran: K8*

i) *İnsanlar ve hayvanlar için kurulanlar diğerlerine göre daha faydalıdır: K14*

K14: "Bence hayvanlar ve insanlar için yapılan yardım kuruluşları diğerlerine göre daha faydalı fakat doğa için yapılan yardım kuruluşları da çok önemli."

6. Bir sivil toplum kuruluşunun faaliyetine katıldınız mı? (Ne hissetiniz? Katılmak ister miydiniz? Bu soruya katılımcıların tamamı sivil toplum kuruluşu faaliyetine katılmadığını fakat katılmak istediklerini dile getirmiştir.

Bazı örnek yanıtlar:

K2: "Katılmadım ama katılmak isterdim. Katılsaydım çok mutlu olurum."

K3: "Katılmak isterim çünkü insanlara yardım ederim."

K5: "Katılmak isterdim, yardım etmeyi çok seviyorum."

K13: "İlgilendiğim bir alan olursa katılmak isterim."

7. Sivil toplum kuruluşlarının ortak özellikleri nelerdir?

a) *Sivil toplum kuruluşlarının ortak özelliği 'yardım etmek' yanıtını verenler*

K2, K3, K5, K7, K8, K12, K13

K3: "Yardımlaşma insanlara yardım etme"

K7: "İnsanlara yardım sağlamak"

K8: "İnsanları korumak insanlara yardım etmek"

K12: "Hepsi bir şeylere birilerine yardım ederler"

b) *İnsanlara yardımın yanı sıra doğa ve hayvanlara da yardım*

K4, K6

K4: "İnsanlara ya da hayvanlara yardım etmek"

K6: "İnsanların, hayvanların, doğanın vb. bakımını yapmaları"

c) *Sivil toplum kuruluşlarının özelliklerini daha kapsamlı değerlendirenler*

K11, K14

K11: "Bütün sivil toplum kuruluşlarının bir şekilde dünyaya yararı dokunuyor. Hiçbir yerde doğaya ve insanlara zarar veren bir dernek görmedim. Bu yüzden hepsi bizim yararımıza kurulmuştur."

K14: "Gönüllü kişilerden oluşur. Bütün sivil toplum kuruluşları toplumsal yaşamdaki eksikleri gidermek amacıyla kurulmuştur."

8. Sivil toplum kuruluşlarının birbirinden farklı özellikleri var mıdır?

a) *Fark yoktur yanıtını veren katılımcılar:*

K2, K14

K2: "Farkı yoktur ama biri eğitim konusundadır, biri sağlık konusundadır"

K14: "Yardım ettikleri konu dışında hiçbir farklarının olmadığını düşünüyorum"

b) Fark vardır diyen katılımcılar:

K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K11, K12, K13

Bazı yanıtlar:

K3:" Farklılık vardır çünkü Dariüşşafaka eğitim veriyor, Kızılay kan bağıışı yağıyor."

K4:" Fark vardır bazıları hayvanlara bazıları engellilere yardım eder."

K5:" Fark vardır bunlar koruma, paylaşma vb."

K6:" Hepsinin görevi farklıdır."

9.Bireyler neden sivil toplum kuruluşu kurmaya ihtiyaç duymuş olabilir?

a) İnsanlara yardım etmek için

K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K12

K2:" Durumu olmayan insanlara yardım etmek için."

K4:" Bazıları engelli bazıları fiziksel engelli olan insanlar için."

K9:" Halkın ihtiyacını karşılamak için"

K12:" Etraflarından yardıma ihtiyacı olan ama yardım edilmeyen kişilere yardım etmek için sivil toplum kuruluşu kurmuş olabilirler."

b) Farklı yanıtlar veren katılımcılar

K5, K6, K11, K13, K14

K5:" Daha fazla amaca ulaşmak için"

K6:" İhtiyaçlar arttığı için"

K11:" Devletin karşılayamadığı ihtiyaçları gidermek amacıyla kurulmuş olabilir."

K14:" Çünkü bir yerlerde bizlerin desteğine ihtiyacı olan canlılar veya varlıklar var. Bizlerde o insanlara ve canlılara yardım etmemiz gerektiğinin bilincindeyiz ve bu yüzden dernekleri açıyoruz."

10.Sizce her birey bir sivil toplum kuruluşuna üye olmalı mıdır? Neden?

a) İnsanlara yardım etmek için üye olunması gerektiğini düşünenler

K1, K2, K3, K4, K6, K7, K9, K12

K1:" İnsanlara yardım etmeli"

K2:" Evet çünkü her bir insan bir insana yardım ederse karşısındaki insanda mutlu olur kendisi de."

K3:" Olmalı, çünkü herkese yardım ediyorsun."

K6:" Evet yardım etmek iyidir."

K7:" Olmalıdır, insanlara yardımın çoğalması için."

K10:" Evet, çünkü etrafta yardıma ihtiyacı olan birçok insan var."

b) Gönüllü istekli insanların üye olması gerektiğini düşünenler

K5, K8, K11, K13, K14

K5:" Hayır, çünkü üye olmak zorunlu değildir. Eğer iyilik yapacaksa katılabilir."

K8:" İsteyen olmalıdır."

K11:" Her birey üye olmamalıdır. Çünkü bütün insanlar kendine verilen görevi yapamayabilir.

K13:" İsteyen olabilir. Çünkü iyi bir amaç için kurulduysa faydalı olabilir. İlgileri varsa üye olabilirler."

K14:" Bence gerçekten yardım etme isteği olanlar üye olmalı çünkü bu tarz şeylerde insanın içinden gelmesi gerekiyor en azından o şekilde daha faydalı oluyor."

11.Sivil toplum kuruluşunun toplumsal yaşama katkısı nedir?

a) Yardım ve ihtiyaçları karşılama olarak katkı

K2: "Bireylerin birlik ve beraberliğini, yardımlaşmayı artırmaktadır."

K6: "İhtiyaçları karşılar."

K8: "İnsanlara yardım eder, insanları kötü alışkanlıklardan uzaklaştırır."

K9: "Halkın ihtiyaçlarını giderir, halka yardım eder."

b) İnsanları ve canlıları korumaya, kurtarmaya katkı

K1: "İnsanların daha iyi yaşamasına katkı"

K3: "İnsanları canlıları kurtarıyor."

K4: "İnsanları korur."

K5: "Hayat kurtarır."

K11: "Kurulduğu amaca göre faydaları vardır."

c)Mutluluk katkısı

K12: "Yardım edilen insanlar mutlu olurlar. Mutlu oldukça etraflarına da mutluluk saçarlar. Mutlu olan insanlar toplumu ister istemez olumlu etkiler."

d)Sosyallik katkısı

K13: "Bir sivil toplum kuruluşuna katıldığında çevrede sosyallik artar."

e) İnsanların hayata pozitif bakmasına katkı

K14: "Hayatımızı güzelleştiriyor. Yardım edilen kişilerin içine "Bir yerlerde iyi insanlar hala var" umudu serpiliyor. Canlıların bir nebze iyi hissetmelerini, doğanında devamlılığını sağlıyor."K7 ve K10 ise soruyu cevaplandıramamıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda katılımcı öğrencilerin sivil toplum kuruluşu algısının kapsamlı olmadığı açığa çıkarılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri siyasal, toplumsal, kültürel ve bireysel olarak sınıflandırılabilir. Altıncı sınıf öğrencilerinin Sivil Toplum Kuruluşunu "gönüllülük" ve "yardım" değerleri ile açıkladığı görülmüştür. Bu durum Sivil Toplum Kuruluşlarının öğretiminde STK'ların devleti etkileme gücünün arka planda kaldığını göstermektedir. Temel amaçları içinde etkin vatandaş yetiştirme amacı olan Sosyal Bilgiler dersinde bu durum eksiklik olarak görülebilmektedir. Bir araştırmada Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşu yöneticileri çalışmanın katılımcıları olmuşlardır. Sivil Toplum Kuruluşu yöneticileri de STK'ları "yardım kuruluşu" olarak gördüklerini yansıtmışlardır (Karataş, 2013). Öğretmen ve öğretmen adayları ile yapılan başka bir çalışmada da Sivil Toplum Kuruluşu denilince ilk sırada "yardımlaşma, hayırseverlik" geldiği görülmüştür (Selanik Ay, 2016). Farklı okullarda eğitim gören katılımcı öğrencilerin benzer cevaplar vermesi öğretmenlerin ders içeriğini benzer şekillerde yürüttüklerini düşündürmektedir. Öğrencilerin bildiği Sivil Toplum Kuruluşlarını Kızılay, Yeşilay, TEMA, LÖSEV, TEV, MEV, Mehmetçik Vakfı, Akut, TEGV, AÇEV oluşturmaktadır. Öğrenciler sivil toplum kuruluşlarını öğrenirken sosyal hayatta televizyon, internet ağı gibi destekleyicilerle pekiştirdikleri kuruluşları daha kalıcı öğrendikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların uluslararası alanda sivil toplum kuruluşu bilmediği tespit edilmiştir. Bu durumun temel nedeni ise Sosyal Bilgiler müfredatında yer almaması olarak görülmüştür. Bu durum

küreselleşen dünyada küresel vatandaşlık ile bağdaşmamaktadır. Öğrencilerin kurmak için en fazla ilgi gösterdiği Sivil Toplum Kuruluşunun engelli insanlar için olduğu açığa çıkarılmıştır. Bu konuda son dönemlerde Türkiye de engelli vatandaşların yararı için yapılan uygulamaların ve kamu spotlarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Katılımcılara göre en önemli çalışmaları yapan Sivil Toplum Kuruluşunun Kızılay olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sosyal hayatta en fazla karşılaştığı, medyada en fazla yer verilen sivil toplum kuruluşu olması nedeniyle Kızılay'ı daha iyi öğrendikleri görülmektedir. 14 öğrencinin tamamının Sivil Toplum Kuruluşu faaliyetine katılmadığı fakat katılmak istediği tespit edilmiştir. Bu tespit gösteriyor ki Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yer verilen "yardımseverlik" değeri öğrenciler tarafından kazanılmıştır. Altıncı sınıf "Birey ve Toplum" öğrenme alanında yer verilen dördüncü kazanımda: "Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır." kazanımı aktif yaşantıya yönelik bir kazanım olmasına rağmen katılımcıların somut yaşantı kazanmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar Sivil Toplum Kuruluşu kurma ihtiyacını "insanlara yardım etmek" teması doğrultusunda açıklamıştır. Öğrencilerin öğrendikleri sivil toplum kuruluşları incelendiğinde toplamda on iki farklı sivil toplum kuruluşu yazdıkları görülmüştür. Fakat bu sivil toplum kuruluşlarından, doğa ve çevre için olan sadece iki tanesidir: TEMA ve ÇEVKO. Öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşlarına üye olma konusunda pozitif algıya sahip olduğu açığa çıkarılmıştır. Öğrencilerin Sivil Toplum Kuruluşlarının toplumsal, bireysel ve kültürel yaşama sağladığı katkının farkında oldukları fakat siyasal boyutundan haberdar olmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcı demokrasi anlayışının yerleşmesi için öğrencilerin Sivil Toplum kuruluşlarının siyasal etkisinin de bilincinde olması gerekmektedir.

Öneriler

Sivil toplum kuruluşları ile okullar iş birliği yapmalıdır. Öğrenciler somut yaşantı kazanmalıdır.

İnsanların eğitimi, sağlığı, gelişimi vb. yönleri için kurulan sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra hayvanlar ve doğa için kurulan sivil toplum kuruluşları da öğrencilere öğretilmelidir.

Küreselleşen dünyada uluslararası sivil toplum kuruluşları da öğrencilere öğretilmelidir.

Temel amacı etkin vatandaş yetiştirme olan Sosyal Bilgiler dersinde sivil toplum kuruluşlarının devleti yönlendirebilecek güce sahip olabileceği de öğrencilere kavratılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akdemir, A. (1996). *Girişimcilik Kültürü: Para ile Mutlu Olunur mu?* Kütahya: Kişisel Yayın.

Doğan, İ. (2002). *Özgürlükçü ve Totlter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum*, İstanbul: Alfa Yayınevi.

Duman, F. (2003). *Sivil toplum*. (Editör: Mümtaz'er Türköne). Ankara: Siyaset Lotus Yayınevi.

Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metodlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Erdoğan, M. (1998). *Liberal toplum liberal siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev. Editörleri: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gözübüyük Tamer, M. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105.
- Karakurt Tosun, E. (2007). Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Türkiye'de yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları. *PARADOKS, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Karataş, İ. H. (2013). Türk Eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşlarının konumlarına ve işlevlerine yönelik STK yöneticilerinin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 63- 87.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Koç, K. (2005). *Sivil toplum kuruluşlarının siyasal iktidarın karar verme sürecine etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to desing and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Selanik Ay, T. (2016). Sınıf öğretmeni adaylarının eğitimde sivil toplum kuruluşlarından yararlanmaya ilişkin görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(23), 50-68.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi sivil toplum kuruluşları ve yönetim*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Yılmaz, A. (1997). Sivil toplum demokrasi ve Türkiye. *Yeni Türkiye Dergisi*, 3(18), 86-102.

Üniversite Öğrencilerinin İlköğretimde Aldıkları Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Düşünceleri

Saide AYVAZ ÖZTÜRK*

ÖZET

Sosyal bilgiler dersi toplumun şekillenmesinde, toplumsal birikimin sonraki nesillere aktarılmasında, hak, adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramların öğretiminde, toplumun inşasında çok önemli bir yeri olan ilköğretim dersidir. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup, fenomenolojik araştırma desenine göre tasarlanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında basit tesadüfi örnekleme ile seçilen 88 üniversite öğrencisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Veriler uzman görüşü alınarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derlenmiştir. Açık uçlu sorular üniversite öğrencilerine yöneltilmiştir. Bu nitel araştırmanın verileri betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz sonucu ortaya çıkan bulgulara göre katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal bilgiler dersini hayatlarının önemli bir parçası olarak gördükleri, bu derste aldıkları bilgileri günlük yaşamlarında kullandıkları ve şuan gördükleri derslere temel teşkil ettiği düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenlerin hala geleneksel-esasici öğretim uygulamasının yanlışlığı ve daha çok uygulamaya ve yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı bir sürece vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi; Üniversite Öğrencisi; Nitel Araştırma

University Students' Views Towards the Social Studies Course Taken in Primary Education

ABSTRACT

The social studies course is an elementary course which has a very important place in the construction of society, teaching the concepts of right, justice, equality, and freedom in shaping the society, transferring the social accumulation to the next generations. In this research, it is tried to reveal the thoughts of university students about social studies course they took in primary education. In this research, qualitative research approach has been adopted and designed according to phenomenological research design. A semi-structured interview form was applied to 88 university students who were deliberately selected in the fall semester of the 2018-2019 academic year. The data were collected by using semi-structured interview form which was formed by expert opinion. Open-ended questions were directed to university students. The data of this qualitative research were analyzed by using descriptive analysis method. According to the findings of the analysis, it is thought that the majority of the participants see the social studies lesson as an important part of their lives, that they use the information they take in this course in their daily lives and that they constitute the basis

for the lessons they have taken. In addition to this, it is noteworthy that teachers are still emphasized in the teaching of social studies by the mistakes of the traditional-essentialist education practice and by the practice of learning and doing more.

Keywords: Social Studies Course; University Student; Qualitative Study

GİRİŞ

İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda bir ders olarak okutulan sosyal bilgiler dersi toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri inceleyen disiplinlerden meydana gelen ve geniş alan yaklaşımının yanında sarmal programlamayla hazırlanmış disiplinler arası bir derstir.

Sosyal bilgiler öğrenme alanlarında; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konuları bütünleştirilmiş olarak ele alınmaktadır. Konular tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık diye ayrı ayrı değil, disiplinler arası yaklaşımla işlenmektedir (MEB, 2018).

Sönmez'e (1999) göre sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen bilgiler olarak tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir.

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi; sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır (Öztürk, 2009). Buna dayanarak milletlerin kendi kültür ve değerlerini gelecek nesillere aktarmak için sosyal bilgiler dersini bir araç olarak kullandığı söylenebilir.

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinliklerde; kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekle birlikte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılara ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır (MEB, 2018). Aynı eksende Aktekin, Harnett, Öztürk ve Smart'a (2009) göre, eğitim toplumsallaşmanın önemli bir boyutunu oluşturur. Eğitim sadece belli bilgi ve becerilerin kazanılması süreci değil, değerler ve inançların şekillenmesine de yardımcı olur. Sosyal bilgiler ve tarih dersleri öğrencilerin toplumsallaşma süreçlerinde ve onların belli değerleri ve inançları tanımlarında nasıl bir rol oynamaktadır?

Araştırmanın amacı

Çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşüncelerini ifade etmektir. Çalışmanın sosyal bilgiler eğitiminde, öğrencilerin eğitim hayatının ilerleyen basamaklarında aklında kalan olguların ve düşüncelerin nasıl şekillendiğini ortaya koyması bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Araştırmada nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma yaklaşımı olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada nitel araştırma türlerinden biri olan fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Fenomenoloji (olgu bilim) çalışmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır (Cropley, 2002; Büyüköztürk, 2010). Bu araştırmada da üniversite öğrencilerinin ilköğretimde deneyimledikleri sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Antalya ilindeki bir üniversitede okuyan 88 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma dâhilinde gerçekleştirilen görüşmeler için Antalya ilinde okuyan üniversite öğrencisi sayıları da dikkate alınarak Patton'un (2002) açıkladığı Amaçlı Yansız Örneklem yöntemiyle 88 üniversite öğrencisi seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 68'i erkek, 20'si kadındır.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin yaşlara göre dağılımı

Yaş	N	%
18	21	23,86
19	25	28,40
20	21	23,86
21	10	11,36
22	6	6,81
23	2	2,27
24	1	1,13
Toplam	88	100,0

Tablo 1. 'de görüldüğü üzere çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinden 21'inin (%23.86) 18 yaş, 25'inin (%28.40) 19 yaş, 21'inin (%23.86) 20 yaş, 10'unun (%11.36) 21 yaş, 6'sının (%6,81) 22 yaş, 2'sinin (%2.27) 23 yaş, 1'inin (1.13) 24 yaşında olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları ve Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin tarihçesi dikkate alındığında tamamının sosyal bilgiler dersini geniş alan yaklaşımı şeklinde ve yaparak yaşayarak öğrenmeye (yapılandırmacı) uygun olarak aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden soruların hazırlandığı ancak görüşmenin gidişatına göre yeni sorular ve cevapların eklenebildiği görüşme türüdür (Karasar, 2011, s.168). Uzman görüşleri doğrultusunda kullanılacak sorular düzenlenmiştir. Araştırmada üniversite öğrencilerine aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Sosyal bilgiler dersinin sizin için anlamı nedir? Lütfen açıklayınız.
2. Sosyal bilgiler dersinde kazandığınız bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanıyor musunuz? Lütfen açıklayınız?
3. Şu an öğrenim gördüğünüz bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldığınız sosyal bilgiler dersinin yeri nedir?
4. İlköğretim yıllarında almış olduğunuz sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir? Lütfen açıklayınız.

Verilerin Çözümlemesi

Veriler, araştırmaya gönüllü olarak katılan 88 üniversite öğrencisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanması ile elde edilmiştir. Bu veriler, betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sürecinden toplanan veriler, katılımcılara yöneltilen sorular temelinde kategorilere dönüştürülmüştür. Veriler bu kategoriler altında sınıflandırılma yoluna gidilmiştir. Bu işlem esnasında katılımcılardan alınan alıntı ifadelerinin açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmesine, tutarlı ve ilgili tema ile doğrudan ilişkili olmasına dikkat edilmiştir. Temalaştırılan ifadeler bu araştırmanın bulgular kısmında doğrudan alıntılanmıştır. Alıntılara yer verilirken, her bir katılımcıya bir numara verilmiş ve K1'den K88'e kadar kodlamalar kullanılmıştır. Sonrasında bu bulgular yorumlanmıştır. Araştırmada temel olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşü alınarak şekillendirilmiş ve geçerliği sağlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çalışma grubunu oluşturan öğrencilerle paylaşarak bilgilendirme yoluyla dış güvenirliliği sağlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin onlar için ne anlama geldiği, sosyal bilgiler dersinde kazandıkları bilgi, tutum ve becerileri varsa günlük hayatta kullanıp kullanmadıkları, şu an öğrenim gördükleri bölüm/anabilim dalında sosyal bilgiler dersinin yerini ve sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için üniversite öğrencilerinin önerilerine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri nelerdir?

A) Sosyal bilgiler dersinin sizin için anlamı nedir? Lütfen açıklayınız.

Tablo 2. Sosyal bilgiler dersinin üniversite öğrencileri için anlamı tematik dağılımı

Tema	Frekans
Çoklu tema ¹	12
Günlük yaşam becerisi kazandırma	11
Kişilik gelişimine katkısı	10
Türkiye ve Dünya	7
Toplum ve etik	7
Tarih bilinci kazandırma	7
Çevre ve toplum bilinci	6
Kültürel değerler	5
Genel kültür	4
Tarih ve Coğrafya	4
İnsanlık tarihi açısından önemi	3
Diğer	12

Aldığımız cevaplar yoğun olarak çevre ve toplum bilinci, toplum ve etik, günlük yaşam becerisi kazandırma, tarih bilinci kazandırma, kişilik gelişimine katkısı, insanlık tarihi açısından önemi, Türkiye ve dünya, genel kültür kültürel değerler, tarih ve coğrafya, çoklu tema ve diğer başlıkları altında toplanmıştır. Özellikle birçok öğrencinin sosyal bilgiler dersine bir ders olmaktan öteye çok daha büyük anlamlar yüklediği görülmüştür. Bir üniversite öğrencisi bunu şu şekilde dile getirmiştir: "Hayata bakış açımıza yön veren dallardan oluşur. Sosyal bilgileri anlamak, tarih ya da coğrafyadan daha zordur."

a) Çoklu tema

K20,K35,K47,K48,K50,K52,K60,K61,K78,K81,K82,K88

K47: Yaşadığımız çevre ve dünya hakkında bilgi sunar. Tarih, coğrafya, vatandaşlık ve hukuk hakkında bilgi edinmemizi sağladığı için önemli bir ders olarak görüyorum.

K50: İlköğretim açısından pek önemli değil çünkü salt ezbere dayalı bir ders olduğu bir gerçek. Ama sosyal bilim (felsefe, psikoloji, sosyoloji, tarih v.b) dallarını araştırmak ve okumak anlamlı olduğu kadar önemlidir de.

K60: Kültürümüz, ülkemiz, coğrafyamız, vatandaşlık sorumluluklarımız hakkında bilgi kazandırması benim için anlamlı.

K88: İnsan ilişkileri, yaşadığımız toplum, ahlaki değerler, kurallar ve gelenekler hakkında bilgi veren bir derstir. Topluma kişilik oluşturmada ve tanımlamada yardımcı olur.

b) Günlük yaşam becerisi kazandırma

K6,K11,K23,K43,K44,K55,K56,K57,K67,K71,K72

K6: Sosyal bilgiler dersi günlük yaşamda başımıza gelebilecek olayların karşısında bizlere bilgi veren, herkesin sevdiği bir dersti.

¹ Çoklu tema kategorisinde katılımcılar diğer tema kategorilerini birlikte değerlendirerek görüş sunmuştur.

K23: Sosyal bilgiler dersi bize günlük hayatta toplum içinde nasıl hal ve hareketler sergilemememiz gerektiğini anlatan ve öğreten bir derstir.

K55: Sosyal bilgiler dersi günlük yaşamda karşılaşacağımız bilgiler içerdiğinden dolayı benim için anlamlıdır.

K71: Çocukları toplumsal hayata hazırlar.

c) Kişilik gelişimine katkısı

K13,K15,K16,K17,K21,K38,K45,K58,K64,K75

K15: Erken yaşta alınması gereken derstir. Bireyi daha özgüvenli hale getirebilir.

K21: Kişisel gelişimimize yardımcı olduğunu düşünüyorum. Dünyaya dair ufkuymuzu genişletiyor, ayrıca bilgilendiriyor.

K45: Hayata bakış açımıza yön veren dallardan oluşur. Sosyal bilgileri anlamak tarih ve coğrafyadan daha zordur."

d) Türkiye ve Dünya

K3,K14,K26,K40,K51,K54,K83

K3: Kendi ülkemizi ve dünya ülkelerinin tarihini öğreniyorum.

K26: Kendi gelenek ve göreneklerimizi ya da başka ülkelerin gelenek göreneklerini, sosyal aktivitelerini, insanlarla daha iyi iletişim kurmanın yani sosyalleşmenin gerekli olduğu ve nasıl olacağı konusunda bilgilendiren bir ders olduğunu düşünüyorum.

K40: Türk ve dünya tarihinin, edebiyatının ve sosyal yaşamının tek bir başlık altında toplanarak bir ders olarak ilköğretimde okutulması.

e) Toplum ve etik

K4,K9,K18,K19,K25,K36,K46

K4: Toplum içinde yapılan hareketlerin etik kavramına uygun olup olmadığını ve karşımıza çıkan sorunlardan kaçmak yerine daha çok üstesinden gelmemi öğretti.

K9: Sadece ders değil, ahlaki, kişisel nitelik veya doğruyu yanlış ayırt edebilmeyi öğrendim. Bununla birlikte kendime bir yaşam tarzı belirledim.

K19: Sosyal bilgiler dersi toplumun yaşantısını, davranış kurallarını, toplumda nasıl davranılması gerektiğini anlatan, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunu anlatıldığı bir derstir.

K25: Sosyal bilgiler dersi ilkokulda toplumun kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler verdiği, toplumda nasıl davranışlar sergilememiz gerektiğini öğrettiği için önemli ve anlamlı bir derstir.

f) Tarih bilinci kazandırma

K7,K10,K12,K28,K53,K73,K74

K12: Sosyal bilgiler dersinin benim için anlamı tarihsel ve toplumsal yönde bilgi aktarmasıdır.

K53: Tarihimizi öğreten, geçmişte neler olmuş, nasıl böyle olmuş, geçmişimizi anlatan bir ders.

K73: Geçmişte yaşanan tarihi olayların günümüzde anlatıldığı bir derstir. Geçmişin geleceğe sözlü olarak yansımadır.

g) Çevre ve toplum bilinci

K2,K22, K30,K33,K39,K65

K2: Çevreye ve toplumlara nasıl duyarlı ve pozitif davranacağım hakkında bilinçlendirdi.

K39: Genel yaşam, toplum ve çevre kurallarını öğrendiğimiz, daha iyi ve düzgün bireyler olmamızı sağlamak amacıyla bizlere ilkokulda verilen derstir.

K65: Sosyal bilgiler dersi bizim ileride göreceğimiz derslerin temelini oluşturur. Bizi sosyal hayata hazırlar. Çevremiz hakkında bilgilendirir.

h) Kültürel değerler

K24,K27,K32,K37,K86

K24: Hayatımda en sevdiğim ilköğretim dersi ve tutkuyla dinlediğim ders sosyal bilgiler dersidir. Bu derste bize birçok kültürel değerlerin yanında Atatürk öğretilmiştir.

K86: Sosyal ve kültürel değerler içeren kapsayıcı bir ders olması.

i) Genel kültür

K5,K31,K63,K76

K76: Genellikle bilmediğimiz şeyleri öğrenebiliyoruz. Genel kültürümüzü geliştirebiliyor.

j) Tarih ve Coğrafya

K42,K62,K84,K87

K42: Sosyal bilgiler dersi deyince aklıma tarih ve coğrafya geliyor. Bir de sözel bir ders olduğu için zor olduğunu düşünüyorum.

K62: Sosyal bilgiler dersi benim için tarih, coğrafya gibi dersleri hatırlatıyor. Onun dışında kişisel bir anlam ifade etmiyor.

K84: Sosyal bilgiler hem tarih hem de coğrafya gibi bilgileri veren bir ders olduğu için çok yararlı olduğunu düşünüyorum.

k) İnsanlık tarihi açısından önemi

K8,K59,K68

K8: İnsanoğlunun gelişiminde önemli bir yeri olduğunu, hem kişisel hem de toplumsal olarak birikim yapılabilecek bir bilgi topluluğu olduğunu düşünüyorum.

l) Diğer

K1,K29,K34,K49,K66,K70,K77,K79,K80,K69,K41,K85

B) Sosyal bilgiler dersinde kazandığınız bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanıyor musunuz? Lütfen açıklayınız?

Tablo 3. Sosyal bilgiler dersinde kazanılan bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta kullanmalarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Görüş	N	%
Evet	69	60,72
Hayır	12	10,56
Boş	7	6,16
Toplam	88	100,0

88 üniversite öğrencisinden 69 tanesi bu soruya evet cevabı vermiştir. Üniversite öğrencilerinin 12'si hayır cevabı vermiştir. 7 öğrenci bu soruyu boş bırakmıştır. Bu bulgudan anlaşılacağı gibi üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı sosyal bilgiler dersinde edindiği bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta bir şekilde kullandığını düşünmektedir.

a) Evet

K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16,K18,K19,K20,K21,K23,K24,K25,K26 ,K28,K29,K30,K31,K32,K33,K34,K35,K36,K37,K39,K40,K42,K43,K44,K45,K46,K47,K48,K49,K51,K52,K53,K54,K55,K56,K57,K58,K59,K60,K61,K65,K68,K69,K70,K72,K74,K76,K77,K78,K81,K82,K83,K84,K87,K88

K19: Evet kullanıyorum. Mesela toplum kuralları, çevreyi temiz tutmak, tutmayanları ikaz etmek, insanlara karşı hoşgörülü olmak.

K20: Kullanıyorum. Topluma daha rahat uyum sağlamama yarıyor.

K25: Kullanıyorum. Hatırladığım kadarıyla yerlere çöp atmamayla ilgili bir bilgi ve öğrenim vardı. Hayatımda uyguladığım bir tutum.

K34: Bazen genel kültür olarak kullanıyorum.

K35: Kullanıyorum. Çevreye daha bilinçli şekilde yaklaşıyorum.

K36: Birebir farkında olmasak da bence kullanılmaktadır. Çünkü tarih bilgilerinin yanında sosyal yaşam ile ilgili bilgilerde edindiğimiz bir ders.

K39: Genel kuralları, davranışları ve yapıp yapmamamız gereken şeyleri öğrenmiştik ve bunlar bizim olmazsa olmazımız düzen için kullanmamız gerekir, kullanıyorum.

K40: Kısmen evet. Çünkü bu derste öğretilen temel tarih bilgisi karşıma çıkmaktadır.

Öğretilen toplumsal ahlak bilgisini de hala kullanıyorum.

K46: Kullanıyorum ama ilkokulda bu derste verilen bilgilerin yeterli olmadığını düşünüyorum.

K47: Kullanıyorum. Öğrendiğimiz bilgiler tarih ve coğrafya derslerinde veya ülkemiz ve dünyanın coğrafyası hakkında birisine bilgi aktarmak istediğimde kolaylık sağlıyor.

K51: Toplumdaki sınırlarımı biliyorum. İnsan ve hayvan haklarını daha iyi savunuyorum.

K52: Sosyal bilgiler dersi bana göre direk sosyal hayatı ilgilendirdiği için öğrendiklerimle yaşantım arasında bir bağ kurarak boşluğa düştüğüm noktada yardımına koşmaktadır.

K55: Tabi ki sosyal bilgiler dersinden öğrendiğim birçok şeyi kullanıyorum. Mesela geçmişim, kendim, insanlarla olan iletişimim, kültürüm, çevrem v.s.

K56: Sosyal bilgiler dersi bireysellikten tutun çoğu konuyu kapsayan hayati bilgilerle doludur. Bu yüzden kullanıyorum.

K65: Kullanıyoruz. Günlük hayatta insanlarla olan ilişkilerimizi etkiliyor.

K74: Tarihi yerlere gittiğimiz zaman bir bilgimiz oluyor. Geçmişimize bakarak ders alıyor ve hatalar yapmıyorum.

K76: Tarihimizi daha iyi öğrenebiliyoruz. Ülkemizin ekonomisini, coğrafi yapısını vb. hakkında gezip gördüğümüz yerlerde bir düşüncemiz, fikrimiz oluyor.

K87: Bir Türk'ün günlük hayatta nasıl davranması gerektiği, nasıl bir kişiliği olması gerektiğini öğrendim. Kendi hayatımda kullanmaya çalışıyorum.

K88: Bazı bilgileri, tutum ve becerileri bilinçli veya bilinçsiz kullanıyorum. İnsanlarla olan diyaloglarımın ve yaklaşımlarımın daha düzenli olmasını sağladığını düşünüyorum.

b) Hayır

K1,K27,K50,K62,K63,K64,K66,K67,K71,K79,K80,K86

K1: Çünkü bana davranış, bilgi ve beceri anlamında kullanabileceğim hiçbir şey anlatılmadığına inanıyorum.

K27: Kullanmıyorum.

K50: Pek kullandığım söylenemez. Çünkü eğitim sistemimiz 'ezberci' anlayışın ötesine geçebilmiş değil. Kendi çabalarım doğrultusunda bir şeyler okumaya ve tefekkür etmeye çalışıyorum.

K62: Kullanmıyorum. Bana göre bilgi, tutum yaşayarak öğrenilir. Okulun bana kattığı hiçbir şey yok.

K63: Çünkü ilk ve ortaokulda her şey ezbere dayalı işlendi. Genellikle sınavları geçebilmek için konuları öğrendik ve gerçek hayata çok yansımaları oldu.

K64: Kullanmıyorum, çünkü çoğunu hatırlamıyorum.

K66: Kullanmıyorum.

K67: Çünkü hayata dair bilgiler yaşadıkça ve görerek kazanılacak şeyler olduğunu düşünüyorum.

K71: Çünkü çocuk aklı anlamaz.

K79: Kullanmıyorum. Yeterince sosyal alan bilgisi biliyorum. (Kendim öğrendim.) Ve sosyal bilgiler hocası beni dövmüştü o yüzden nefret ediyorum.

K80: Hayır, çünkü işe yaramıyor.

K86: Geçmişe yönelik tarihi bilgilerin ağırlıklı olup günlük hayata dair sosyal gelişim içeren bilgilerin olmadığını düşünüyorum.

c) Boş

K17,K22,K38,K41,K73,K75,K85

Yedi öğrenci bu soruyu cevaplamamıştır.

C) Şu an öğrenim gördüğünüz bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldığınız sosyal bilgiler dersinin yeri nedir?

Öğrencilerin verdiği cevaplar genel olarak üniversite öğrenimlerinde almış oldukları İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Dünya Ülkeleri ve Kültürleri, Yaşam Becerileri, Meslek Etiği gibi dersler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bunun yanında öğrencilerin çoğunun ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersiyle kendi bölüm/anabilim dallarında aldıkları derslerin uyumlu olduğu, daha farklı açıdan ve geniş kapsamlı olarak sunulduğu bununla birlikte sosyal bilgiler dersinde edindikleri kazanımların üniversite öğrenimlerine temel oluşturduğu üzerinde durulmuştur.

K7: İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin büyük bir kısmı ve Atatürk hakkında gerekli bilgiler edindim.

K9: Sosyal bilgiler dersi hayat ve öğrenim için temel bir yapı taşıdır benim için.

K18: Sosyal bilgiler dersi her şeyin içindedir.

K24: Bir nebze de olsa tüm derslerde aslında sosyal bilgiler dersinin yeri var.

K26: İlköğretimde aldığım dersi not olarak hatırlayamıyorum ama hemen hemen aynı konular. Fakat üniversitede aldığım ders daha akılda kalıcı ve günlük yaşantımda kullanması daha kolay.

K27: Tabandan biraz bilgi sahibi olduğum için bölüm derslerinde bazı konularda zorlanmıyorum.

K33: Sosyal bilgiler dersi diksiyon, jest ve mimikler, davranış ve duruşumuz ile ilgili birçok rahatlık sağladı.

K35: İlköğretimde bize verilen dersler temel yapı görevi gördü. Üniversitede üstüne koyarak birikim sağlıyor.

K36: Tarih ve diğer felsefe, etik, sosyoloji derslerinin temelini sosyal bilgiler dersinde alıyoruz. Şuan ki derslerimiz de sosyal bilgiler dersinin devamı niteliğindedir.

K40: İnkılap tarihi, meslek etiği, dünya ülkeleri ve kültürleri dersleri sosyal bilgiler dersinin daha detaya indirgenmiş hali.

K44: Gördüğüm dersleri anlamamı kolaylaştırıyor.

K46: Aslında insanın davranış biçimlerini bir nevi insanın karakterini belirlediğinden dolayı sadece okuduğum bölüme değil tüm bölümlere bir şekilde katkısı oluyor.

K52: *Alt yapısıdır. İlköğretimde bu dersleri almasaydık belki de şu an aldığımız dersleri anlamada zorluk çekerdik.*

K57: *Yeri çok büyüktür. Çünkü günlük hayatta vereceğimiz kararları bile etkileyecek kadar önemlidir.*

K65: *Sosyal bilimlerde tarih, coğrafya, vatandaşlık konularından bahsedildiği için şu an öğrenim gördüğümüz bazı derslerin aslında temelini oradan alırız.*

K84: *Yeri çoktur. Halen daha ilkokuldan aldığımız bilgileri pekiştirerek öğrenim görüyoruz.*

K87: *Tarih dersinde daha aktif olmama neden oldu.*

K88: *Önemli bir yer tutmaktadır. İnsanlığın ve kişiliğin oluşmasında rol oynadığını düşünüyorum.*

Öğrencilerin bir kısmı ise ilköğretimde gördüğü sosyal bilgiler dersi ile üniversitede aldığı derslerin herhangi bir yerinin olmadığını düşünmektedir.

K1: *Birbiriyle uyuşmuyor.*

K21: *Üniversitedeki dersler çok daha kapsamlı, kıyaslanamaz.*

K34: *Yeri yok. İlköğretimde sosyal bilimlerin bir kısmını işlemiştik şimdi ise daha geniş bir alan işliyoruz.*

K58: *Yeri olduğunu pek düşünmüyorum.*

K66: *Bir yeri yok.*

K80: *Çok bir yeri olduğunu zannetmiyorum. Küçük yaşta aldığım bir ders olduğu için hatırlayamıyorum.*

D) İlköğretim yıllarında almış olduğunuz sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerileriniz nelerdir? Lütfen açıklayınız.

Tablo 4. Üniversite öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için önerilerine yönelik görüşlerinin dağılımı

Tema	Frekans
Uygulamaya yönelik ders işlenmesi	15
Öğretmen	13
Program	5
Atatürk ilke ve inkılapları	3
Ders saatleri	3
Diğer	45
Toplam	88

a) Uygulamaya yönelik ders işlenmesi

K3,K12,K16,K18,K19,K27,K29,K30,K33,K39,K61,K65,K68,K69,K82

K12: *Uygulamalı eğitimlerle daha etkili olabileceğini düşünüyorum.*

K16: *Derste öğrenilen bilgiler birer aktivite gibi hayatta uygulanabilir.*

K19: Sadece anlatılıp geçilmemeli. Günlük hayatta aktivite yapıp gösterilmesi gerekir. Görsel verilerden yararlanılmalı.

K61: Sosyal çevreyle bütün halde olmak gerekir. Örneğin; huzur evlerine veya yetiştirme yurtlarına, rehabilitasyon merkezlerine yapılan gezilerle diğer insanları da anlayabilmek, yardımlaşmak, onların derinliklerini ve mutluluklarını paylaşmak olabilir.

K83: Teorik bilgilerden çok geziler düzenlenebilir. Daha çok pratik eğitim gerekiyor.

b) Öğretmen

K8,K13,K17,K20,K32,K34,K48,K59,K60,K62,K66,K81,K87

K8: Bence bu konu tamamıyla dersi veren hocayla ilgili bir konu. Hocanın öğrenciye olan yaklaşımı ders anlatım biçimi, kurduğu cümleler öğrenciyi kendisine çekebilmeli. Unutmamak gerekir ki çocuklar dersi değil, dersi sevdiren hocaları severek derse ilgi duyar ve bu başarı getirir.

K20: Öğrencilerde derse karşı merak uyandırılmalı.

K32: Bence öğretmenlerin anlatma biçimlerini değiştirmesi gerekiyor. Öğrencilerin katılımı için farklı yollara başvurulabilir.

K44: Hocalar derste daha aktif olursa daha iyi anlaşılır.

K60: Öğretmenler öğrencilere daha etkili ve verimli anlatmalı.

K62: Çocukları sıkmadan daha eğlenceli hale getirerek öğretmek daha akılda kalıcı hale getirerek öğrenmelerini sağlamak gerekir.

K81: Öğretmenlerin daha anlayışlı ve yumuşak olmaları gerekir. Ayrıca konuların üstünde iyi durmalılar.

c) Atatürk ilke ve inkılapları

K38,K40,K41

K38: Atatürk ilke ve inkılapları üzerinde daha fazla durulması gerektiğini düşünüyorum. Gelecek nesillerin bunlardan mahrum kalmaması gerekiyor.

K40: Atatürk ilke ve inkılaplarının daha detaylı anlatılıp öğretilmesi ve sadece bir bilgi olarak değil bu düşüncenin aşılması gerekir.

K41: Atatürk inkılapları örnek alınmalı ve gösterdiği hedefe yönelmeli ve andımız geri getirilmelidir.

d) Ders saatleri

K6,K68, K84

K6: Ders saatleri arttırılabilir.

K84: Ders saatlerinin arttırılması gerekiyor.

e) Program

K2,K3,K50,K54,K86,

K2: Gelecek nesillere nasıl duyarlı ve pozitif davranacağımız hakkında daha çok bilgi verilmelidir.

K50: Akıl yürütmeye ve sorgulamaya açık olması, eleştirel bir perspektifle analiz edilmesi gerekir. Salt ezbere dayalı eğitim, eğitim olamaz, olmamalıdır.

K54: Tarih konularından ziyade kültürel konularla zenginleştirilebilir.

K86: Müfredat yenilenmeli, güncel bilgiler eklenmeli ve yeni nesil eğitimciler dersi işlemeli.

f) Diğer

K17: Öğrenciler bu dersle ilgili bilinçlendirilmeli, daha ciddiye almalılar. Okuldan çıkınca matematik işe yaramaz ama sosyal bilgiler her yerde işe yarar, lazımdır.

K25: Sadece anlatım ya da yazılı olarak değil, görsel anlamda materyaller kullanılabilir.

K36: Hocanın anlattıklarının yanında öğrenciler de derslere kendilerinden bir şeyler katmalıdır. Yani derste öğrencilere daha çok rol verilmelidir.

K47: Bu dersin daha verimli olabilmesi için ilköğretim, orta öğretim ve üniversite yıllarımızda sürekli ve düzenli bir şekilde görürsek daha yararlı olabilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırma ile üniversite öğrencilerinin ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersine ilişkin düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencileri sosyal bilgiler dersini 'genel yaşam', 'toplum ve çevre bilinci kazandıran', 'toplum kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler veren', 'günlük yaşam becerisi kazandıran', 'tarih bilinci kazandıran', 'kişilik gelişimine katkı sunan', 'Türkiye ve dünyayı' tanımada önemli bir rol üstlendiğini düşünmektedir. Bir dersin öğretimini öğretmeninden bağımsız düşünmek büyük hatadır. Sosyal bilgiler dersinin uzak ve yakın hedeflerine ulaşabilmesi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin İskender'in (2007) ilköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin öncelikleri ve sosyal bilgiler öğretmen yetiştirmeye yönelik çıkarımlar adlı çalışmasında ulaştığı sonuçlarla ilintili olarak öğrencilerine bilgisi, kültürü, davranışları, konuşma şekli, giyimi gibi konularda örnek olması gerektiği vurgulanmıştır. Ve eğer öğrencilerinin okumasını, çeşitli konularda bilgi sahibi olmasını istiyorsa her şeyden önce kendisi okumalı, alanı ile ilgili gelişmeleri takip etmeli, meydana gelen olaylara duyarlı kalmamalı ve bunu öğrencileriyle ve meslektaşlarıyla paylaşması gerektiği, öğrencinin önünde en önemli rol model olan öğretmenin, her yönüyle iyi bir örnek teşkil etmesi gerektiği düşüncesi katılımcıların verdiği çok yönlü cevaplardaki öğretmen referans noktasının önemini ortaya koyar niteliktedir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bu çalışmada öğrencilerin % 78,4'ü sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgi, tutum ve becerileri günlük hayatta bir şekilde kullandıklarını ifade etmiştir. Alıntıların büyük çoğunluğu genel kültür, toplum kurallarına uyum sağlama, insan ilişkileri, çevre bilinci ve tarih bilgisi konusunda sosyal bilgiler dersini günlük hayatta

kullandığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çıkarımdan yola çıkarak sosyal bilgiler eğitimi programında bireylerin günlük yaşam becerisi kazanmasında özellikle yukarıda adı geçen başlıkların öğretimine ağırlık verildiği düşünülebilir.

Üniversite öğrencilerinden K51: “Toplumdaki sınırlarımı biliyorum. İnsan ve hayvan haklarını daha iyi savunuyorum.” alıntısından hareketle Kop ve Tuncel’in (2010) sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları adlı çalışmalarında söz ettikleri dünya gündemini ilgilendiren konulardan biri olan insan hakları sorununun, kişilerin; insan haklarının farkında olmaları, onları kullanma ve korumayı içtenlikle istemeleri, bu hakların neden korunması gerektiğinin bilincine varmaları, aynı zamanda da neyin, niçin, nasıl korunabileceğini bilmeleri ancak alacakları eğitimle gerçekleştirebileceği tezinden yola çıkarak, insan haklarının bilinmesi için özellikle sosyal bilgiler dersinin büyük öneme sahip olduğu vurgusu ile örtüşmektedir.

Araştırmada dikkat çekici bir diğer bulgu da katılımcıların % 14,7’si sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste daha aktif olmaları gerektiğini, anlatma biçimlerini değiştirmeleri gerektiğini, öğrencilere daha etkili ve verimli ders anlatmaları gerektiğini vurgulamıştır. Şahin ve Güvercin Çetinoğlu’nun (2016) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bölümlerindeki ders ve uygulamalara ilişkin algıları adlı çalışmalarında ulaştıkları öğretim elemanları daha çok sunuş yoluyla öğretim yapmakta, buluş yoluyla öğretim yöntemine ve diğer yöntem tekniklere, materyal ve araç kullanımına, diğer bir deyişle, yöntem ve teknikler dâhil öğrenmeye yardımcı olacak internet, görsel/hareketli materyaller ve harita maket gibi materyallerin yeterli düzeyde kullanılmadığına dair sonucu bu bulgu ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcılara şu an öğrenim gördükleri bölüm/anabilim dalında ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin yeri sorulduğunda, belirgin olarak iki yanıtın ön plana çıktığı söylenebilir. İlk olarak bu soruda araştırmanın yapıldığı 2018 yılı güz döneminde aldıkları ders isimlerini ifade ettikleri gözlenmiştir. Hâlbuki ilköğretim çağlarından üniversite düzeyine gelene kadar katılımcıların öğrenim gördükleri programın özelliklerinden olan sarmal yaklaşım ekseninde kazandıkları becerileri, üst düzeye çıkarmaları beklentisinden hareketle biliş düzeylerindeki pozitif yönde etkiyi ifade etmeleri beklenebilirdi. Bir diğer dikkat çekici bulgu ise katılımcıların ilköğretimde aldıkları sosyal bilgiler dersinin üniversitede gördükleri derslere temel teşkil ettiği cevabını vermeleridir.

Bulgularda katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin özellikle ahlak eğitimi ile ilişkilendirildiği göze çarpmaktadır. Alıntılardan toplum içinde yapılan hareketlerin etik kavramına uygun olup olmadığı, ahlaki nitelik gösteren olay ya da olguları, toplumun kuralları ve ahlak ile ilgili bilgiler verdiği, toplumda nasıl davranışlar sergilememiz gerektiğini öğrettiği, hangi davranışın doğru hangisinin yanlış olduğunun anlatıldığı bir ders olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Bir diğer dikkat çekici bulgu ise katılımcıların özellikle son soruda sosyal bilgiler dersinin daha etkili olabilmesi için ezbere dayalı, esasici ve geleneksel yaklaşımın terk edilerek daha

çok yaparak yaşayarak öğrenme ve uygulamalı ders işlenmesi gerektiği ve derslerde gezi-gözleme yer verilmesi gerektiği vurgusu olmuştur. Aykaç'ın (2007) ilköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri adlı çalışmasında yapılandırmacı programın gereklerine ulaşamadığı, öğretmenin merkezde olduğu ve aktaran rolünü devam ettirdiği durumların gözlemlendiği, öğretmene verilen rolün yönlendirici olmaktan öteye geçtiği ifadeleri bu gerçeği doğrular niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aktekin, S., Harnett, P., Öztürk, M. ve Smart, D. (2009). *Çok kültürlü bir Avrupa için tarih ve sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- İskender, P. (2007). İlköğretim okullarında sosyal bilgiler öğretiminin öncelikleri ve sosyal bilgiler öğretmen yetiştirmeye yönelik çıkarımlar. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 21-29.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.
- Kop, Y. ve Tuncel, G. (2010). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarını algılamaları. *Journal of Theory and Practice in Education Articles*, 6(1), 106-124.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4.5.6.7. sınıflar)*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Öztürk, C. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Şahin, M. ve Güvercin Çetinoğlu, A. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının bölümlerindeki ders ve uygulamalara ilişkin algıları. *E-International Journal of Educational Research*, 7(1), 50-69.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ortaokul Öğrencilerinin Farklılıklara Saygı Değerini Edinimleri ve Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Uyum Becerileri*

Ahmet KÖÇ**

Hüseyin DUYGU***

ÖZET

Türkiye, gerek bulunduğu coğrafi konum gerek küreselleşmenin etkisiyle çok kültürlü toplum yapısına sahip bir ülkedir. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Mardin, Hatay gibi şehirler iç ve dış göç alan önemli merkezlerdendir. Bu merkezlerden biri olan Alanya, toplum yapısında olduğu kadar okullarında da çok kültürlü yapıya sahip bir kenttir. Okullarda ve sınıflarda bulunan öğrencilerin sosyo-kültürel çeşitliliği fazladır. Farklı millet, dil, din, kültür vb. özelliklere sahip öğrenciler bir arada eğitim görmektedirler. Böyle bir eğitim ortamında birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bu araştırmanın amacı Alanya'daki ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin birbirlerinin farklılıklarına duydukları saygı değeri düzeyini tespit ederek betimlemeye çalışmaktır. Araştırmada evreni Alanya ilçesindeki 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırma örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Alanya'da bulunan iki adet ortaokuldan seçilmiştir. Söz konusu örneklemini oluşturan öğrencilerin tamamı 7. sınıf öğrencisidir ve toplamda 146 kişidir. Bu okulların seçilmesinde özellikle farklı şehirlerden ve farklı ülkelerden gelen öğrenci sayısının fazla olması etkili olmuştur.

Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Veriler ise nicel olarak toplanıp tablolatırılmıştır. Veri toplamada, "farklılıklara saygı değeri ölçeği" araç olarak kullanılmıştır. Ölçek 44 maddeden ve 8 boyuttan oluşmakta ve beşli likert türünde hazırlanmıştır. Ölçeğin Lısrrel programıyla yapısal eşitlik ve model analizleri yapılmış, her bir boyutun geçerlik ve güvenilirliği doğrulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin farklılıklara saygı düzeyleri birçok alt kategoride "her zaman" ve "genellikle" düzeylerinde yüksek bulunmuştur. Öğrenciler çok kültürlü okul ortamlarında öğrenim görmelerine rağmen genellikle farklılıklara karşı saygılı davranmaktadırlar. Konularında açıkça içerdiği için özellikle Sosyal Bilgiler dersinde ve diğer derslerde öğrencilere farklılıklara saygı, empati, yardımlaşma vb. değerler uygulamalı olarak kazandırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler; Değerler Eğitimi; Farklılıklara Saygı; Yabancı Uyruklu Öğrenciler; Alanya

*Bu makalenin bir kısmı 2-5 Mayıs 2018 tarihinde Akdeniz Üniversitesi'nde düzenlenen V. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi'nde (EJER) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi: ahmetkoc@akdeniz.edu.tr

***Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Doktora Öğrencisi: huseyin-duygu@hotmail.com

Acquisition of Middle School Student's Respect to Differences and Adaptation Skills with Foreign Students

ABSTRACT

Turkey is a country with a multicultural society under the influence of geographical location and globalization. Especially, cities such as Istanbul, Ankara, Izmir, Antalya, Mardin and Hatay are among the important centers of internal and external migration. Alanya is one of these centers and has a multicultural structure in its schools as well as its social structure. The socio-cultural diversity of the students in schools and classes is high. Different nation, language, religion and culture students with special characteristics are trained together. There are some difficulties in such an educational environment.

The aim of this study is to determine the level of respect for the differences of the students in the secondary schools in Alanya. The population of the study is composed of 7th grade students in Alanya. Criterion sampling method was used as sampling method. The research sample was selected from two secondary schools in Alanya in the spring term of 2017-2018 academic year. All of the 146 students in this sample are 7th grade students. The reason for choosing these schools as a sample is the number of students from different countries and cities is high in these schools.

In this study, a qualitative research method was used. And the data were collected and tabulated quantitatively. In data collection, "the scale of respect for differences" was used as a tool. The scale consisted of 44 items and 8 dimensions and was prepared in five-point likert-type. The structural equation and model analyzes of the scale were made by the LISREL program. Validity and reliability of each dimension were verified.

At the end of the study, student's level of respect for differences was found to be high as "always" and "usually" in many subcategories. Although students are educated in multicultural school environments, they generally respect the differences. Especially in Social Studies lesson and other lessons, values such as respect for differences, empathy and cooperation should be gained in practice.

Keywords: Social Studies; Values Education; Respect for Differences; Foreign Students; Alanya

GİRİŞ

Türkiye, birçok medeniyeti, kültürü, dili, dini bir arada barındıran bir yapıya sahiptir. Özellikle son yıllarda ticaret, turizm, sanat, eğitim, sağlık vb. amaçlarla çok sayıda yabancı insan ülkemize gelmekte ve bunlardan bazıları da sürekli olarak kalmak amacıyla yerleşmektedir. Bu durumda ülkemizin birçok şehrinde çok kültürlü toplum ortaya çıkmaktadır. Farklı bir ülkeden Türkiye'ye gelip yerleşen insanlar, geldikleri ülke ile burada karşılaştıkları kültür farklılıklarından dolayı birtakım sorunlar yaşayabilmektedirler (Sadık, 2017, s.64).

"Değerler eğitimi" son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından üzerinde önemle durulan hassas konulardan birisi haline gelmiştir. Çünkü değerler eğitimi ile gelecek nesillerin toplumsal, sosyo-kültürel, ahlaki vb. pek çok temel değerlere sahip olması planlanmaktadır. Şüphesiz her toplum neslinin devamını sağlayacak güçlü nesiller yetiştirmek ister. Bu amaçla genç nesle kendi kültürünü aktarabileceği eğitim öğretim olanakları sağlar. Bu noktada okul çağındaki nesillere eğitim öğretim faaliyetlerinde değerler eğitiminin verilmesi

önem arz etmektedir (Beldağ, 2012, s.29). Günümüzde birçok savaşın, kavganın, cinayetin, saldırının vb. sebeplerinin bireylerin temel insani değerlerden yoksun olmalarıyla ilişkili olduğu varsayılırsa değerler eğitiminin önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Bu amaçla değerler eğitimi, okulöncesi eğitimden itibaren öğrencilere kazandırılması gereken bilgi ve davranışlar arasında yerini almış bulunmaktadır.

Antalya ili Alanya ilçesi sosyo-kültürel toplum yapısı bakımından çok kültürlü bir özelliğe sahiptir. Alanya özellikle turizm faaliyetlerinin etkisiyle yoğun bir şekilde iç ve dış göç almaktadır. Bu durum okullardaki sınıf ortamını da çok kültürlü hale getirmiştir. Türkiye'nin farklı şehirlerinden (farklı sosyokültürel yapılardan) ve dünyanın farklı ülkelerinden gelen öğrenciler aynı okul ve sınıflarda eğitim görmektedirler. Farklı kültürlerden ya da ülkelerden gelen öğrencilerin birbirleriyle alay etme, birbirlerine şiddet uygulama veya ötekileştirme, okulunda, sınıfında, hatta ülkesinde istememe durumu karşılaşılan problemlerdendir. Karşılaşılan bu problemler, öğrencilerin akademik ders başarısının yanı sıra, birbirlerine karşı davranış biçimlerini de olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla çok kültürlü sınıf ve okul ortamında öğrencilerin edinmeleri gereken önemli becerilerden biri de ötekine diğer bir deyişle farklılıklara saygı duymasıdır.

Değer ve Değerler Eğitimi

İnsanoğlu maddi ve manevi değerleri ile bütün halde yaşar. Çocukluktan ölüme kadar kazanılan veya kaybedilen değerler bireylerin ve toplumların hayatını şekillendirir. Peki değer nedir? Değerlerin sosyolojik yönünün vurgulandığı bir tanımda değer kavramı ayrıntılı bir şekilde şöyle ortaya konmaktadır: *Değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul ve tasdik edilen, onların ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlardır* (Yazıcı, 2014, s.211). Gelişim psikologlarından bazılarının göre kişiliğin temel ilke, inanç, ahlak ve davranış gelişimi çocukluk ve ergenlik dönemlerinde oluşmaktadır. Bu bağlamda değerler, eğitim öğretim yoluyla bireylere kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşma araçları sayesinde günümüzde "öğrenme" faaliyeti son derece kolaylaşmıştır. İnsanlar bilgiye kolayca ulaşabilmekte, öğrenebilmektedir. Bununla birlikte *bilim ve teknolojiye yaşanan hızlı değişim, bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçları, öğrenme öğretme teori ve yaklaşımlarındaki yenilik ve gelişmeler bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Bu değişim bilgiyi üreten, hayatta işlevsel olarak kullanabilen, problem çözebilen, eleştirel düşünen, girişimci, kararlı, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır* (MEB, 2018, s.3). Bu tanım kapsamında bireylerden sadece bilgiye sahip bir vatandaş olmaktan ziyade onu etkin kullanabilmeleri, çağın gereklerine göre şekillendirebilmeleri ve en önemlisi de davranışa dönüştürebilmeleri beklenmektedir.

Davranış kazanmak, toplumun norm ve değerlerine uygun yaşam becerileri geliştirebilmek bilgi öğrenmekten daha zor olabilmektedir. Özellikle son yıllarda geleceğe daha barış ve huzur dolu bir ülke ve dünya bırakabilmek amacıyla değerler eğitiminin önemi artmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı da değerler eğitimi kapsamındaki çalışmalara verdiği önemi giderek artırmaktadır. Nitekim *ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle milli ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, "Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi"nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini*

bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak hedeflenmektedir (MEB, 2018, s.3). Adı geçen programda yer alan değerler şu şekilde sıralanmıştır:

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Değerleri

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Değerler eğitiminin kazandırılmasında okullara ciddi görevler düşmektedir. Okullarda verilen fiziksel, zihinsel eğitimlerin yanı sıra ahlaki ve manevi kavram ve değerlerin kazandırılmasına da önem verilmelidir. Nitekim çocukların okulda ve hayatta başarılı olabilmeleri için sevgi, saygı, hoşgörü, azim, kararlılık, dürüstlük, iç kontrol gibi değerleri kazanmaları ve uygulamaları gerekmektedir (Pekdoğan, 2017, s.505)

Farklılıklara Saygı

Her bir birey, fiziksel ve ruhsal yönleriyle öznel özellikler taşır. Yaş, cinsiyet, boy, saç ve göz rengi, bazı fiziksel veya zihinsel engeller gibi doğal farklılıkların yanında insanoğlunun sonradan kazandığı farklılıklar da vardır. Bir toplum ya da grup içerisinde birey göç, ekonomik seviye, meslek gibi etmenlerin bir sonucu olarak genelden farklı pozitif ya da negatif özelliklere sahip olabilir.

Yirmi birinci yüzyılda çeşitlilik yadsınamaz. Her ne kadar insan ve kültür çeşitliliği zenginlik olarak görülse de farklılıklara sahip bireylerin ya da toplumların bir arada barışçıl, demokratik ve huzurlu bir şekilde yaşayabilmeleri ise önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu şartlarda bireylerin de çok kültürlü kişisel özellikler geliştirmesi ve karşılaştıkları kişilerle de olumlu ilişkiler kurabilmesi kaçınılmaz bir gereklilik olmuştur. Eğitimciler bu sorunu çözmek için “farklılıklara saygı” kazanımını derslere eklemek zorunda kalmışlardır (Topcubaşı, 2015, s.1).

Farklılıklara saygı programı günümüzde çok kültürlü toplum yapısına sahip birçok ülkede uygulanmakta ve çağımızın programı olarak görülmektedir. Yirmi birinci yüzyılda sosyo-kültürel farklılıkların yanında sosyo-ekonomik, fiziksel, dinsel vb. pek çok alanda da farklılıkların var olduğu düşünüldüğünde bu programın önemi artmaktadır. Farklılıklara duyarlılık, hoşgörü, empati gibi kavramlar günümüzde çok önem kazanmıştır. Bireyler bu değerlere sahip olurlarsa toplumlar barış ve huzur içinde varlıklarını sürdürebileceklerdir (Topcubaşı, 2015, s.3).

Bir bireyin yaşamında okul yılları, temel değerleri aldığı en önemli dönemlerden biridir. Farklılıklara saygı duyabilen öğrenci, birçok alanda başarılı olur. Özellikle insan ilişkileri, empati, problem çözme, ikna etme, liderlik gibi özellikleri gelişir. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı yedinci sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarına temel değerleri yerleştirmiştir. Özellikle birinci ünite de saygı, empati, nazik olmak, iyimserlik, paylaşımcı olmak, hoşgörü, duyarlılık, sevgi, adil olmak, doğruluk, dürüstlük, alçakgönüllülük gibi kavramlar yoğun

olarak ele alınmıştır. Birinci ünite “İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular” ve “bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır” kazanımları yer almaktadır (MEB, 2018). Çünkü günümüzde istenmeyen insan davranışlarının artmaya başlaması, genç nesillere temel toplumsal değerleri planlı ve programlı bir şekilde kazandırma ihtiyacını doğurmuştur. Bu kazanımların rastlantısal olmaması gerektiği, eğitim öğretim yoluyla bilinçli bir şekilde sağlanması gerektiği, eğitimciler tarafından yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Okulların görevi ders programlarında açık ya da örtülü bir şekilde yer alan değerleri öğrencilere kazandırarak onları günümüz dünyasının etkin, çağdaş ve modern bireyleri halinde yetiştirebilmektir (Kapan, 2014, s.12).

Çağımızda küresel vatandaş olabilmek önemli bir gerekliliktir ve bu önemli ölçüde eğitim öğretim faaliyetleri ile sağlanabilmektedir. Yirmi birinci yüzyılda dünya vatandaşı olabilmenin önemli koşullarından biri ise farklı kültürlerin farkına varabilmek, onları tanıyabilmek ve anlayabilmektir. Bireylerin kültürlerarası yetkinliklerini geliştirebilmenin en etkili yöntemi ise farklılık eğitimidir. Farklılıkları öğrenme ve saygı duyma yetkinliği ise uzun bir eğitim sürecinin sonucunda ortaya çıkmaktadır (Eğinli, 2011, s.215).

Küreselleşen dünyada farklı kültürlerden gelen kozmopolit bir öğrenci kitlesine sahip olan okullar, öğrencilerine kültürlerarası ve farklı bakış açıları kazandırabilmelidir. Çünkü günümüzde ülkeler arasındaki sınırlar bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler sayesinde ortadan kalkmış durumdadır. Bu yüzden çağımızda farklı kültürlerin bir araya gelmesi ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesi tüm ülkeler için bir zorunluluk haline gelmiştir (Sadık, 2017; 65).

Yabancı Uyruklu Öğrenciler

Yabancı uyruklu öğrenci kavramının, farklı bilim insanları tarafından yapılan farklı tanımları olsa da genel olarak kendi öz memleketinden başka bir ülkeye eğitim görme amacıyla giden öğrencidir. Alanya'daki çok kültürlü toplumsal yapı, eğitim ortamına da yansımıştır. Okullarda yabancı uyruklu öğrenci sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak bu öğrenciler kendi memleketlerinden buraya eğitim görme amacı ile gelmemişlerdir. Aileleri çeşitli sebeplerle göç edip yerleştikleri için çocukları da Türk okullarında öğrenim görmeye başlamışlardır. Gerek aile olarak gelip burada yaşamaya karar verenler gerekse burada aile kurup yaşayanların oluşturduğu nüfusun çocukları, eğitim ve öğretimde sorunlar yaşamaktadırlar (Kılınç, 2014, s.3).

Yabancı uyruklu öğrenciler üzerine yapılan araştırmalar giderek artmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre öğrencilerin buldukları okullarda ve yaşadıkları çevrelerde sosyo-kültürel, psikolojik, çevresel vb. pek çok sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Sosyal ve kültürel uyum, öz memleketlerinden farklı bir ülkede öğrenim görmek ve dil sorunu bunlardan bazılarıdır. Ayrıca yerli öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere olumsuz bakış açıları ve ön yargıları da önemli sorunlardandır (Çevik, 2015; 5).

Böyle bir eğitim ortamında öğrencilere farklılıklara saygı duyulması gerektiğinin benimsetilmesi önem arz etmektedir. Nitekim çok kültürlü ve farklılıklara saygı duyulması gerekliliği UNESCO'nun kuruluş amaçları içerisinde de yer alan önemli bir olgu olmuştur. UNESCO'nun 1946 yılında yaptığı birinci genel kurul toplantısında, “Çocuk zihninin, bizzat kendi ulusal toplum yapısı ve uluslararası anlayışlarla birlikte eğitilmesi”

bir amaç olarak belirlenmiştir (Başbay, Bektaş, 2009, s.35). Burada ülkemizde eğitim sistemi içerisinde yer alan yabancı uyruklu öğrencilerin de dikkate alınması ve ona göre programlar hazırlanması gerekmektedir.

Alanya'daki okullarda pozitif ya da negatif yönde, yabancı uyruklu öğrenci ile yerli öğrenci etkileşimi yaşanmaktadır. Öğrencilerin dil, din, ırk, kültürel farklılıklar, fiziksel özellikler gibi pek çok konuda birbirlerine saygı duymaları gerekmektedir. Saygılı davranmayı başarabilen öğrenciler olduğu gibi başaramayan öğrenciler de mevcuttur. Yabancı öğrenci ile alay eden, onu küçümseyen ya da dışlayan yerli öğrenciler olabilmektedir. Bu çalışmada özellikle yabancı uyruklu öğrencilerin de bulunduğu okullar seçilmiştir. Bu seçimde amaç, yerli yabancı uyruklu etkileşiminin olumlu ya da olumsuz yönde sonuçlara yansımaları sağlamaktır. Bu amaca uygun olarak araştırmada şu soruya cevap aranmıştır;

Alanya'daki ortaokul 7.sınıf öğrencilerinde farklılıklara saygı değeri düzeyi nasıldır? Öğrenciler, içinde buldukları psikolojik ve fizyolojik dönem ile de bağlantılı olarak diğer insanlara hoşgörülü ve saygılı davranmakta zorlanabilmektedirler. Bu çalışmada öğrencilerin birbirlerinin farklılıklarına saygı duymayı ve hoşgörülü davranmayı başarabilme seviyeleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Bu modelde geçmişte ya da günümüzde var olan bir durum, olduğu şekliyle betimlenir. Araştırmacı bireylere, olaylara, duruma ya da konuya değiştirme amacıyla müdahale etmez. Var olduğu gibi tanımlamaya çalışır (Karasar, 2010, s.77). Betimleme işlemini gerçekleştirebilmek ve genelleştirilebilir veriler elde etmek amacıyla nicel yöntemlerden survey (tarama) yöntemi ile farklılıklara saygı ölçeği uygulanmıştır. Ölçeğin sonuçları sayısal olarak (aritmetik ortalama) analiz edilip sözel olarak yorumlanmıştır.

Araştırmada evreni Alanya ilçesindeki 7. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bu yöntemde örneklem, problemle ilgisi olan kişiler, olaylar ya da kurumlardan seçilir. Bu okulların seçilmesinde özellikle farklı şehirlerden ve farklı ülkelerden gelen öğrenci sayısının fazla olması etkili olmuştur. Bu okullardaki öğrenciler çok kültürlü okul ortamında eğitim görmektedirler. Bu okulların bulunduğu Oba ve Mahmutlar kasabaları iç ve dış göç yoluyla gelen insanların yoğun olarak yerleştikleri bölgelerdendir. Seçilen okulların öğrencilerinin bir kısmı da bu göçler yoluyla gelen ailelerin çocuklarından oluşmaktadır. Araştırma örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Alanya'da bulunan iki adet ortaokuldan seçilmiştir. Söz konusu örneklemini oluşturan öğrencilerin tamamı 7. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin 65'i kız ve 81'i erkek olmak üzere toplamda 146 kişidir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada Alanya ilçesindeki 7.sınıf öğrencilerinin farklılıklara saygı düzeyleri betimlenmeye çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak, Ersoy (2013) tarafından geliştirilen "farklılıklara saygı değeri ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek 44 maddeden ve 8 boyuttan oluşmaktadır ve beşli likert türünde hazırlanmıştır. Ölçeğin LISREL programıyla yapısal eşitlik ve model analizleri yapılmış, her bir boyutun geçerlik ve güvenirliği doğrulanmıştır.

Daha sonra ölçek maddelerine verilen cevaplar, uygun bir istatistik programı ile her bir madde için 8 boyut olmak üzere ayrı ayrı ortalamaları hesaplanarak analiz edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0,87'dir.

Ersoy (2013) tarafından geliştirilen farklılıklara saygı ölçeği, toplam 44 madde ve 8 gizil değişkenden oluşmaktadır. Farkındalık: 6 madde, Kategorileştirme: 5 madde, Kabullenme: 5 madde, Tahammül: 6 madde, Öfke kontrolü: 5 madde, Alaycılık: 4 madde, Değer verme: 7 madde ve Saygı: 6 maddeden oluşmaktadır.

Farklılıklara saygı ölçeği iki okuldaki 7.sınıf öğrencilerine Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul müdürlerinden izin alınarak araştırmacı ve bir ders öğretmeni gözetiminde uygulanmıştır. Öğrencilere ölçek uygulanmadan önce araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Uygulama esnasında ise araştırmacı bizzat ölçeğin uygulandığı sınıf ortamında bulunmuş, öğrencilere gerekli açıklamaları yapmış, öğrencilerin birbirlerinden etkilenmemelerini ve soruları okumadan işaretlememelerini sağlamıştır. Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayandırılmıştır. Okuma, anlama ve yazma güçlüğü çeken öğrenciler uygulamanın dışında bırakılmıştır.

Araştırmacı tarafından uygulanan 44 maddelik ölçeğe 146 öğrencinin verdiği cevapların ortalamaları alınmış, ortalama sonuçları şu şekilde değerlendirilmiştir:

4-5 puan aralığı= Her zaman

3-4 puan aralığı= Genellikle

2-3 puan aralığı= Bazen

1-2 puan aralığı= Nadiren

0-1 puan aralığı= Hiçbir zaman

BULGULAR

Uygulanan maddelerin aritmetik ortalamaları alınarak elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır. Bu bağlamda maddelerin değerlendirmeleri şöyledir:

Tablo 2. Farkındalık boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (6)	Aritmetik Ortalama
1	Kendi güçlü yönlerimi tanımaya çalışırım.	4,00
8	Gün içinde karşılaştığım olumsuz durumlarla nasıl baş edeceğimi bilirim.	3,79
12	Engelli insanların toplu taşıma araçları, kaldırımlar vb. Alanlarda yaşadığı sıkıntıların farkındayım.	4,53
36	Okula geç kaldığımda öğretmenine ne diyeceğimi bilmediğimden geri dönerim.	4,46
37	Fikirlerin insandan insana değişebileceğinin farkındayım.	4,47
39	Çevremdeki insanlara, farklı görüşlere sahip insanların bana farklı bakış açıları kazandıracağını söylerim.	3,35
		4,10

Farkındalık tablosuna göre, öğrencilerin kendi güçlü yönlerini tanıma düzeyleri “her zaman” seviyesinde bulunmuştur. Gün içinde karşılaştıkları olumsuz durumlarla nasıl baş edeceklerini bilme düzeyleri ise “genellikle” seviyesinde bulunmuştur. Öğrencilerin engelli insanların yaşadığı sıkıntıların farkında olma ve okula geç kaldığında öğretmenlerinden çekinme seviyeleri “her zaman” düzeyindedir. Öte yandan öğrencilerin fikirlerin insandan insana değişebileceğinin farkında olma seviyeleri “her zaman” düzeyinde iken farklı görüşlere sahip insanların kendilerine farklı bakış açıları kazandıracığı görüşünde olma seviyeleri “genellikle” düzeyindedir. Genel olarak değerlendirildiği zaman öğrencilerin farklılıkların farkında olma düzeyleri “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Öğrenciler özellikle yakın çevrelerinde yaşayan insanların ya da olayların çeşitli özelliklerinin farkındadırlar.

Tablo 3. Kategorileştirme boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (5)	Aritmetik Ortalama
5	Benimle aynı fiziksel özelliklerle(boy, kilo, saç modeli, giyim biçimi, vs.) olan kişilerle arkadaşlık kurmaya dikkat ederim.	3,26
10	Arkadaşlarımın benimle aynı mezhepten olmasına dikkat ederim.	3,77
17	Sadece benimle aynı fikirde olan kişilerle arkadaşlık kurmaya dikkat ederim.	4,01
19	Arkadaşlarımı tanımaya çalışmadan önce iyi ya da kötü olduklarına karar veririm.	3,58
27	İşitme güclüğü çeken bir insanla konuşurken onun duyabileceği sesle konuşmaya çalışırım.	4,39
		3,80

Kategorileştirme tablosuna göre, öğrencilerin kendileriyle aynı fiziksel özelliklere sahip kişilerle arkadaşlık kurmaya dikkat etme seviyeleri “genellikle” düzeyinde bulunmuştur. Yine öğrencilerin arkadaşlarının kendileriyle aynı mezhepten olmasına dikkat etme seviyeleri de “genellikle” düzeyindedir. Araştırmada sadece kendileriyle aynı fikirde olan kişilerle arkadaşlık kurmaya dikkat etme seviyeleri “her zaman” düzeyinde çıkmıştır. Öğrencilerin arkadaşlarını tanımaya çalışmadan önce iyi ya da kötü olduklarına karar verme seviyeleri “genellikle” düzeyinde bulunmuştur. Bu sonuca göre, öğrencilerin önyargı konusunda bilinçlenmeye ihtiyaçları olduğu görülmektedir. 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin birinci ünite kazanımlarında önyargı olmasına rağmen, analiz sonuçları öğrencilerin bu konuda geliştirilmeye ihtiyaçları olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan öğrencilerin işitme engelli bir bireye karşı farkındalık seviyeleri ise “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin arkadaş çevrelerini kısmen kategorileştirdikleri görülmüştür. Daha çok fiziksel ve zihinsel olarak kendilerine yakın gördükleri kişilerle arkadaşlık kurmaktadır.

Tablo 4. Kabullenme boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (5)	Aritmetik Ortalama
13	Sınav notum düşük geldiye birilerini suçlamak yerine derslerime daha fazla çalışırım.	4,29
25	Zayıf yönlerimden birinin açığa çıkması beni rahatsız eder.	2,10
30	Çevremdeki insanlara fiziki özelliklerimin hoşuma gitmediğinden yakınırım.	3,92
41	Çalışkan bir arkadaşımın benden yüksek not almasından rahatsız olmam.	3,65
44	Çevremdeki insanlara ailemin ekonomik şartlarının bana yetmediğinden yakınırım.	4,29
		3,65

Kabullenme tablosunda sınav notu düşük gelen öğrencilerin bu başarısızlığı kabullenme düzeyleri “her zaman” seviyesinde bulunmuştur. Öğrencilerin zayıf yönlerinden birinin açığa çıkmasının onları rahatsız etme seviyeleri ise “bazen” düzeyinde bulunmuştur. Öğrenciler genel olarak kendi zayıf yönlerini kabullemekte ve bu ortaya çıktığı zaman rahatsız olmamaktadırlar. Öğrencilerin kendi fiziki özelliklerinden yakınma seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde ortaya çıkmıştır. Bazı öğrenciler kendi fiziksel özelliklerinden yakınmaktadırlar. Burada erken ergenlik döneminin getirdiği psikolojik bakış açıları da etkili olabilir. Öğrencilerin çalışkan arkadaşlarının kendilerinden yüksek not almalarından rahatsız olmama seviyeleri ise “genellikle” düzeyindedir. Yine öğrencilerin ailelerinin ekonomik şartlarının kendilerine yetmediğinden yakınma seviyeleri “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Bu durumda öğrencilerin çoğu, ailelerinin ekonomik olarak yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Kabullenme kategorisine bakıldığında öğrenciler kendilerinin ve ailelerinin birtakım olumlu ve olumsuz özelliklerini “genellikle” seviyesinde kabullenebilmektedirler.

Tablo 5. Tahammül boyutuna ait madde ortalama puanları

Ölçekteki Madde No	Maddeler (6)	Aritmetik Ortalama
11	Arkadaşlarımın bir konuda benden farklı düşünmesi beni öfkelenendirir.	4,14
14	Aile bireylerimin benden farklı düşüncelerine tepki gösteririm.	3,85
21	Benimle aynı fikirde olmadığını gördüğüm insanların buldukları ortamdan uzaklaşırım.	3,78
26	Bir arkadaşıma benden farklı düşünceleri olduğu için küsebilirim.	4,36
31	Bir kişinin nasıl bir insan olduğunu ilk görüşte anladığım için ona yakınlaşır ya da uzaklaşırım.	3,34
43	Hoşlanmadığım bir insan bile olsa benden özür dilediğinde özrünü kabul ederim.	3,89
		3,89

Öğrencilerin kendilerinden farklı düşünen arkadaşlarına öfkelenme seviyeleri “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Bu durum genellikle öğretmenler tarafından öğrenciler üzerinde açıkça gözlenmektedir. İki öğrencinin birbirlerine karşısındakinin fikrini kabul etmektense kendi fikrini kabul ettirme çabası eğitim öğretimde sık sık karşılaşılan bir durumdur. Öğrencilerin aile bireylerinin kendilerinden farklı düşüncelerine tepki gösterme seviyeleri de “genellikle” düzeyindedir. Yine öğrenciler kendileri ile aynı fikirde olmayan insanların buldukları ortamlardan “genellikle” uzaklaştıklarını ve arkadaşlarının kendilerinden farklı düşündüğü için onlara “her zaman” küsebildiklerini ifade etmişlerdir. İlk görüşte bir kişi hakkında ön yargıda bulunabilme seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde gözlenmektedir. Öğrencilerin hoşlanmadıkları insanların bile özürlerini kabul etme seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde bulunmuştur. Özellikle ortaokul seviyesindeki öğrencilerin daha çok kendi fikirlerini doğru görüp karşısındaki arkadaşının ya da ailesinden birinin fikrini kabullenmekte zorlanması ergenliğe geçiş dönemi psikolojik özellikleri ile alakalı olabilmektedir.

Tablo 6. Öfke Kontrolü boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (5)	Aritmetik Ortalama
7	Öfkelendiğim zaman gözüm hiçbir şey görmez.	2,90
20	Öfkelendiğimde tepki göstermeden önce sakinleşene kadar beklerim.	3,07
24	Aile bireylerimle kavga ettiğim olur.	3,46
35	Benden daha güçlü olan bir arkadaşşıma kendimi konuşarak ifade edebilirim.	3,82
42	Arkadaşlarımla kavga ettiğim olur.	3,16
		3,28

Öfke kontrolü kategorisi incelendiğinde öğrencilerin öfkelendikleri zaman gözlerinin hiçbir şey görmeme seviyeleri “bazen” seviyesinde bulunmuştur. Burada öğrencilerin genellikle öfkelerini kontrol altında tutabildikleri görülmektedir. Öğrencilerin öfkelendiklerinde tepki göstermeden önce sakinleşinceye kadar bekleme seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde gözlenmiştir. Öğrenciler aile bireyleriyle ve arkadaşlarıyla kavga ettiklerini “genellikle” seviyesinde belirtmişlerdir. Yine öğrenciler kendilerinden daha güçlü olan arkadaşlarıyla konuşarak anlaşabilme seviyelerini de “genellikle” düzeyinde belirtmişlerdir. Genel olarak öfke kontrolü bulguları öğrencilerin “genellikle” öfkelerini kontrol edebildiklerini göstermiştir.

Tablo 7. Alaycılık boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (4)	Aritmetik Ortalama
3	Saçlarını sıfıra kestiren arkadaşlarımla gördüğümde gülerim.	4,04
6	İlk kez gözlük takan bir arkadaşımı gördüğümde gülerim.	4,52
18	Fiziksel olarak benden daha zayıf olan arkadaşlarımla alay etmem.	3,75
38	Derslerinden düşük alan arkadaşlarımla dalga geçerim.	4,42
		4,18

Alaycılık kategorisinde öğrencilerin arkadaşlarının fiziksel ve zihinsel özellikleriyle alay edip etmedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin saçlarını sıfıra kestiren veya ilk kez gözlük takan bir arkadaşlarını gördükleri zaman gülme seviyeleri “her zaman” düzeyinde gözlenmiştir. Fiziksel olarak kendilerinden daha zayıf olan arkadaşları ile alay etmeme seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde tespit edilmiştir. Derslerinden düşük alan arkadaşları ile dalga geçme seviyelerine bakıldığında “her zaman” seviyesinde olduğu görülmektedir. Genel sonuca bakıldığında alaycılık kategorisinin ortalaması “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Öğrenciler birbirlerinin fiziksel ve zihinsel özellikleri ile alay etmemeleri gerektiği konusunda bilinçlendirilmelidirler.

Tablo 8. Değer Verme boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (7)	Aritmetik Ortalama
2	Hangi ülkede olursa olsun insanların başına gelmiş olan acı verici olaylar (doğal felaketler, kazalar, vb.) beni üzer.	4,16
15	Hak eden birisinin dayak yemesi beni üzmez.	3,08
22	Kendimi karşımdaki kişinin yerine koyarak düşünebilirim.	4,04
28	İnsanların birbirinden farklı özelliklere (yaratılış, ırk, renk, inanç, mezhep, grup, vb.) sahip olmasını zengin bir kültür olarak önemserim.	3,65
29	Öğretmen sınıftaki herhangi bir öğrenciyi azarlamışsa üzülürüm.	3,26
34	Dışlandığını gördüğüm kişileri anlamaya çalışırım.	3,96
40	Sevmediğim bir sınıf arkadaşım bile olsa haksızlığa uğradığını gördüğümde üzülürüm.	3,52
		3,66

Değer verme kategorisinde öğrencilerin empati, hak, haksızlık gibi kavramlara ne derece sahip oldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin, başka ülkelerde bile olsa insanların başına gelen acı verici doğal afetlere üzülmeme seviyeleri “her zaman” düzeyinde görülmüştür. Öğrenciler ırk, millet, ülke ayrımı yapmadan insana değer verebilmektedir. Öğrencilerin hak eden birisinin dayak yemesine üzülmeme seviyeleri ise “genellikle” düzeyindedir. Öğrencilerin empati yapabilme seviyelerine bakıldığında “her zaman” düzeyinde görülmektedir. Empatinin farklılıklara saygı duyma hususunda önemli bir kavram olduğu düşünülürse, öğrencilerin bu değere yüksek derecede sahip olmaları, olumlu bir durumdur. Empati kuran olan birey, kendisini karşı tarafın yerine koyarak olaylara karşı tarafın bakış açısı ile bakabilmelidir. Olayları onun gibi algılamaya çalışmalıdır (Karaoğlu, 2007, s.25).

Yine öğrencilerin, insanların birbirinden farklı özelliklere sahip olmasını zengin bir kültür olarak görme seviyeleri “genellikle” düzeyindedir. Öğrenciler, öğretmenin sınıftaki herhangi bir öğrenciyi azarlamasına “genellikle” düzeyinde üzülmektedirler. Dışlanan kişileri gördükleri zaman da “genellikle” anlamaya çalışmaktadırlar. Öğrencilerin sevemedikleri bir sınıf arkadaşları bile olsa birinin haksızlığa uğramasına üzülmeme seviyeleri de “genellikle” düzeyinde görülmüştür. Genel olarak öğrenciler haklı haksız ayrımını yapabilmekte, empati

kurabilmekte ve diğer insanların başlarına gelen acı verici durumlarda üzüntü duyabilmektedirler.

Tablo 9. Saygı boyutuna ait madde ortalama puanları

Madde No	Maddeler (6)	Aritmetik Ortalama
4	Grup çalışmalarında üstlendiğim görevi zamanında bitiririm.	4,37
9	Kantinde alışveriş için başkasının önüne geçmeden sıramı beklerim.	3,67
16	Sınıfta söz hakkı istediğimde sessizce öğretmenin söz hakkı vermesini beklerim.	4,01
23	Spor, yarışma vb. okul etkinliklerinde ödül almış bir arkadaşımı tebrik ederim.	4,48
32	Konuşma güclüğü çeken bir arkadaşımın konuşurken konuşması bitene kadar onu sabırla dinlerim.	4,28
33	Konuşurken karşımdaki kişinin sözümü kesmeden dinlerim.	3,95
		4,12

Öğrencilerin grup çalışmalarında üstlendikleri görevi zamanında bitirme seviyeleri “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Öğrenciler işbirliğinde başarılı olabilmektedirler. Yine öğrencilerin kantinde sıra beklerken birbirlerine saygı duyma seviyeleri “genellikle” düzeyindedir. Sınıfta söz hakkı istediklerinde öğretmen izin vermeden konuşmama seviyeleri ise “her zaman” düzeyinde bulunmuştur. Öğrenciler genellikle öğretmenleri otorite olarak kabul etmekte ve sınıfın düzenine uymaya çalışmaktadırlar. Öğrencilerin spor, sanat vb. alanlarda ödül almış arkadaşlarını tebrik etme seviyeleri “her zaman” düzeyindedir. Öğrenciler başarıyı ve mutluluğu da paylaşabilmektedirler. Konuşma güclüğü çeken arkadaşlarını konuşması bitene kadar dinleme seviyeleri ise “her zaman” düzeyindedir. Öğrenciler konuşma güclüğü çeken arkadaşlarına saygı gösterebilmektedirler. Konuşurken karşıdaki kişinin sözünü kesmeden dinleme seviyeleri ise “genellikle” düzeyinde gözlenmiştir. Öğrenciler genel olarak birbirlerine saygı göstermektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrenciler genel olarak davranışlarında ölçülen özelliklerin çoğunu olumlu olarak ‘genellikle’ veya ‘her zaman’ düzeyinde göstermektedirler. Az sayıda maddenin düzeyi ‘nadiren’ veya ‘bazen’ seviyesinde kalmıştır. Çok kültürlü öğrenci yapısına sahip okullar olmasına rağmen genel olarak Alanya’da öğrenciler farklılıkların farkında ve birbirlerine saygı duymaktadırlar.

Sosyal Bilgiler yedinci sınıf ders programı ve konuları incelendiğinde farklılıklara saygı değeri, birinci ünite de özellikle vurgulanmakta ve diğer ünitelerde de bazı konuların içinde yer almaktadır. Bu noktada öğretmen, sınıf ortamında bu değeri öğrencilere kazandırabilmek için canlı örneklerle uygulamalar yapabilir. Alanya’da okullardaki çok kültürlü sınıf ortamı, farklılıklara saygı, empati, önyargı gibi değerler aktarılırken bir avantaj olarak görülebilir.

Değerler eğitimi veya farklılıklara saygı konularında gerçekleştirilen çalışmalara ek olan bu araştırmanın gerçekleştirildiği okullar heterojen öğrenci kitlesine sahiptir. Bu okulların özellikle yabancı uyruklu öğrenci barındırması yönüyle araştırma, çok uluslu bir öğrenci grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu yönüyle özgün olan araştırma, toplumların geleceğinin bugünün çocukları tarafından şekillendirileceği gerçeğinden hareketle bir ön inceleme özelliğindedir. Küçük yaşlarda saygıyı öğrenen ve uygulayan nesiller, gelecekte hoşgörü ve barış ortamında yaşayabilirler.

Ülkemizde yoğun göç alan kentlerde okullara farklı bir sosyo-kültürel bölgeden veya ülkeden yeni gelen öğrencilere okul yönetimi ile Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık birimleri tarafından özel adaptasyon programları uygulanabilir. Özellikle yeni gelen yabancı uyruklu öğrencilere başta dil olmak üzere sınıfa ve okula uyumunu kolaylaştırıcı destekler sunulabilir. Bu şekilde çok kültürlü öğrenci yoğunluğu fazla olan bölgelerdeki okullarda özel Türk kültürünü anlatan dersler ya da etkinlikler konulabilir. Böylece tüm farklı kültürler ortak bir noktaya doğru çekilerek daha pozitif davranışlar ve etkileşimler oluşabilir.

KAYNAKÇA

- Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çok kültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Ege Üniversitesi, Eğitim ve Bilim*, 34(152), 30-43.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum ili örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çevik, Z. (2015). *Türkiye’de yaşayan yabancı uyruklu öğrenciler ile Türk uyruklu öğrencilerin özgüven düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eğimli, A. (2011). Kültürlerarası yeterliliğin kazanılmasında kültürel farklılık eğitimlerinin önemi. *Öneri Dergisi*, 9(35), 215-227.
- Kapan, E. (2014). *7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki değerleri kazanma durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Karaoğlu, F. (2007). *Yabancı uyruklu öğrencilerde uyuma davranışı: Tömer örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi* (21. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılınç, E. (2014). *Antalya’da yaşayan yabancı uyruklu aile çocuklarının karşılaştığı eğitim sorunları (Uluslararası Özel Antalya Rus Okulu örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- MEB. (2018). *T. C. Milli Eğitim Bakanlığı, sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*, Ankara: MEB Yayınevi.
- Pekdoğan, S. (2017). Çocukluk döneminde Amerika’da uygulanan değerler eğitimi programları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 503-520.

- Sadık, E. (2017). *Küreselleşme sürecinde uluslararası öğrenci hareketliliğinin sorunları: Türkiye'deki Kosovalı öğrenciler örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Topcubaşı, T. (2015). *Farklılıklara saygı eğitim programının öğrencilerin farklılıklara saygı düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Yazıcı, M., (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Öğretim Materyallerine İlişkin Görüşleri

Sadık ŞANLI*

ÖZET

Materyaller eğitim öğretim sürecinin verimliliği açısından büyük öneme sahiptir. Eğitim öğretim sürecinin önemli unsurlarından olan öğrencilerin bu süreçte kullanılan materyaller hakkında ne düşündükleri bu noktada değerlidir. Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim materyallerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanmıştır. Araştırma 2018 yılı Kasım ayında yapılmıştır. Nitel paradigmaya uygun olarak hazırlanan çalışmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formunda yedi adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu 30 adet ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılardan elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmının sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyallerinin ya hiç kullanılmadığı ya da çok az kullanıldığı görüşüne sahip olduğu ve ortaokul öğrencilerinin öğretim materyali kavramını sınırlı düzeyde kavradıkları saptanmıştır. Ayrıca ortaokul öğrencilerinin okullarında olmayan ya da sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasını istedikleri materyaller de belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler; Ortaokul; Öğretim Materyali; Sosyal Bilgiler Dersi; Öğrenci Görüşü

Views of Middle School Students on Teaching Aids Used in Social Studies Courses

ABSTRACT

The materials are of great importance for the efficiency of the teaching and learning process. Students who are important elements of education process, what they think about the materials used in this process is valuable. This study is designed to reveal the opinions of secondary school students on the teaching materials used in social studies lesson. The research was conducted in November 2018. A case study pattern was used in the study prepared in accordance with the qualitative paradigm. The data of the study were obtained by semi-structured interview form prepared by the researcher. There are seven open-ended questions in the interview form. The study group consists of 30 secondary school students. The data obtained from the participants were analyzed with descriptive analysis technique. As a result of the data obtained, it was found that most of the students had little or no use of teaching materials in social studies courses and that secondary school students had a limited understanding of the teaching

* Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi. sdksnl07@gmail.com

material concept. At the end of the research, materials which are not in the schools of secondary school students were determined. In addition, the materials they want to be used in social studies lessons are also determined.

Keywords: Social Studies; Middle School; Teaching Aid; Social Studies Course; Student View.

GİRİŞ

Bilgi ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler ve değişimlerin yaşandığı 21. yüzyılda eğitim, öğrenme, öğretim, iletişim ve teknoloji gibi kavramların her geçen gün yeniden irdelenmesi, tartışılması gerekmektedir. Her alanda olduğu gibi öğrenme ve öğretme ortamlarında da bilim ve teknolojik gelişmelerin sunmuş olduğu olanakların etkili bir şekilde kullanılmasının öğrenmede büyük faydalarının olacağı gerçeği artık bütün çevreler tarafından kabul edilmektedir.

Teknolojik gelişmeler eğitimin bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Bu yüzden eğitim teknolojiyi teknolojide eğitimin ilerlemesine ve eğitimde de farklı bakış açılarının oluşmasına neden olmuştur. Eğitimde kullanılan teknolojilerle birlikte eğitim ortamları, eğitim gören öğrenciler ve eğitim veren öğretmenler de bu teknolojilerle birlikte değişime uğramıştır (Tor ve Erden, 2004). Teknolojik gelişmeler sonucunda günümüz eğitimini nitelik olarak geliştirmek ve verimliliğinin de artırılması için eğitim programları, ders araç ve gereçleri teknolojiye uyumlu hale getirilmeye çalışılmaktadır ve bu bir zorunluluk haline gelmiştir. Bundan dolayı eğitimin ve öğretimin materyallerle desteklenmesi son yıllarda eğitimcilerin ilgi odağı haline gelmiştir. Materyallerle desteklenen eğitimde amaç, temelde öğretimin daha kalıcı hale getirilmesidir.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak günümüzde araç gereç ve öğretim materyalleri her geçen gün artmakta ve basit karmaşık birçok formda karşımıza çıkmaktadır. Bu materyallerinin önemli görevi eğitimde öğrenci dikkatini çekmesi ve bu öğrencilerin öğrendiği bilgilerin daha kalıcı hale getirilmesidir. Bu materyallerde aranan diğer bir özellik ise materyalin yapılışının kolay maliyetinin ucuz olması ve dayanıklılığının olmasıdır (Ergin, 1995; Özdemir, 2000; Semerci, 2006).

Öğrencilerde bilgi, tutum, becerive değerleri geliştirirken kullanılan bütün araç, gereç ve kaynaklar öğretim materyali olarak adlandırılır. Bireylerin öğrenmeleri üzerine yapılan araştırmalarda, öğrenmelerin gerçekleşmesinde görsel ifadelerin payının önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Yani öğrencilerden bazılarının görsel betimlemeler vasıtasıyla daha kolay öğrendikleri bilinmektedir. Görsel unsurlar; öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler, dikkatlerini diri tutar, duygusal tepkiler göstermelerine olanak verir, kavramların somutlaştırılmasına fırsat tanır, zor anlaşılan kavramları basitleştirir, şekiller kullanarak bilginin düzenlenmesini ve kavranmasını kolaylaştırır. Bir kavramla ilgili unsurlar arasındaki bağlantıları örgüt şemaları ve akış şemaları vasıtasıyla basitleştirerek verebilir ve bazı

öğrencilerin görsel unsurları kullanarak, dikkatlerinden kaçırabilecekleri bazı önemli noktaları kavrama fırsatı verebilir (Demirel, Seferoğlu ve Yağcı, 2002).

Materyallerin etkin ve amacına uygun kullanıldığı bir eğitim öğretim sürecinde kullanılan materyalin öğrenci başarısına olumlu katkıları olacağı yapılan birçok bilimsel çalışmada değerlendirilmiştir. Bu kullanılan materyallerin eğitim öğretimin hedeflerine uygun olarak yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca kullanılacak materyalin öğretmen tutum ve becerileri ve öğrencilerin özelliklerine dikkat edilerek en uygun olanının seçilmesi gerektiği belirtilmiştir (Yalın, 1997, s.86).

Eğitim öğretimin etkin olarak gerçekleştirilebilmesi için birçok bilim dalında (sosyal bilimler, matematik, fen bilimleri) gibi birçok materyalden yararlanılır. Böylece eğitim öğretimin bir amacı olan hedefleri hedef davranışlara dönüştürülmesine fayda sağlayacaktır. Özellikle bu husus sosyal bilgiler öğretimi için bir numaralı konudur. Bundan dolayı sosyal bilgiler öğretiminde birçok materyalden yararlanılmaktadır (Nalçacı ve Erçoşkun, 2005, s.144). Bir başka deyişle materyal; öğrenme öğretme sürecinde kullanılan araç gereç ve öğretim teknolojisidir (Şahin ve Yıldırım, 2001).

Materyalin öğrenme öğretme sürecinde dikkatli bir biçimde kullanılması süreci daha kısa bir hale getirecektir. Materyallerin bu şekilde kullanılması eğitimi daha sistemli ve bütüncül bir hale getirmeye yardımcı olacaktır (Sönmez, Çavuş ve Merey, 2009). Materyal kullanımı öğrenme öğretme sürecinde konuların daha hızlı ve etkili bir biçimde öğretilmesi açısından ve artan öğretim niteliği açısından önemli bir konudur (Demirel, 2002).

Sosyal bilgiler konu alanı olarak insanı ve içinde yaşadığı çevreye bu çevrede bulunan canlı ve cansız varlıkların insanlarla olan etkileşimi ve iletişimini konu almaktadır. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi anlatımında bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlardan en büyüğü somut olmayan konuların yeterince somutlaştırılmamasıdır. Eğitim sistemimizin temelinde sınavlar olmasından dolayı öğrenciler zorunlu olarak "ezberci" bir yola zorlanmaktadır. Asıl olması gereken ise bu sistemden vazgeçilip öğretimin daha çok görsel ve işitsel kaynaklarla ve materyallerle desteklenmesi öğrencilerin öğrenme arzularının desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır (Güngördü, 2003).

ABD'li eğitimci Edgar Dale'nin geliştirdiği yaşantı konisine göre koninin taban kısmı somut yaşantılar olup koninin tavanının da soyut yaşantılar olduğunu görmekteyiz. Bu koniye göre Çilenti (1984) insanlar bir bilgiyi öğrenirken ne kadar duyu organı ile işin içerisinde bulunabilirse kalıcılık bir o kadar da fazla oluyor ve unutmaya daha geç geçiyor. En iyi öğrenme şekli olarak ta insanların kendilerinin yaparak yaşayarak öğrendikleridir. Öğrenmelerin çoğu insanların gözleri vasıtası ile gerçekleşmektedir. Öğrenmenin en kısa ve etkili yollarından biride basitten karmaşığa, somuttan soyut olana doğru olanıdır.

Günümüzde bilginin nasıl öğretileceği ve kullanılacağı bilim insanlarının çözmeye çalıştıkları önemli problemlerden birisidir. Bu problemin çözülmesinde en önemli rolü gerekli bilgiye etkili ulaşım yollarını özümsemiş bireylerin oynadığı bir gerçektir. İhtiyaç duyulan bilgiye etkili ulaşım üzerinde derslerde uygun ve verimli öğretim materyali kullanımının etkisi büyüktür (Çelikkaya, 2017). Öğrenme ve öğretme ortamında öğretim materyalleri kullanımının öğrenen açısından somut yaşantı sunması, yaparak ve yaşayarak bilgi ve beceri kazandırması, kazanılan bilgi ve becerilerin kalıcı izli olması, bilgiyi öğretmenlerin yanında farklı kaynaklardan edinmeyi sağlaması, bilgiye erişimde çoklu ortamlar sunması gibi pek çok yararı vardır (Çelikkaya, 2013). Bu bağlam ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde kullanılan öğretim materyallerine ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılmasının önemi büyüktür.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın ortaokul öğrencilerinin derslerde kullanılan materyallere ilişkin görüşlerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencileri öğretim materyali kavramını nasıl algılamaktadırlar?
2. Ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler derslerinde hangi öğretim materyallerinin kullanıldığını ifade etmişlerdir?
3. Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanımının önemi konusundaki düşünceleri nasıldır?
4. Ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler derslerinde kullanılan öğretim materyallerinden hangisini en faydalı olarak görmektedirler?
5. Ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde bireysel ya da birlikte hangi tür öğretim materyallerini hazırlattığını söylemişlerdir?
6. Ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler derslerinde öğretim materyali kullanmada hangi engellerle karşılaştığını düşünmektedirler?
7. Ortaokul öğrencileri sosyal bilgiler dersleri için okullarında hangi öğretim materyallerinin bulunmasını istemektedirler?

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırma Modeli

Nitel araştırma yöntemine uygun olarak hazırlanan bu araştırmada durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması araştırması gerçek yaşamın, güncel bağlam ya da ortamın içindeki bir durumun araştırılmasını gerektirmektedir (Yin, 2009). Durum çalışması araştırmacının hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır (Creswell, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Antalya’da eğitim-öğrenim görmekte olan 30 adet ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların sınıf düzeyleri ve yaş gruplarına ilişkin betimsel veriler

		f	%
Sınıf Düzeyi	6. Sınıf	4	13,33
	7. Sınıf	12	40
	8. Sınıf	14	40,67
	Toplam	30	100
		f	%
Yaş	10 yaş	1	3,33
	11 Yaş	8	26,67
	12 Yaş	4	13,33
	13 Yaş	14	46,67
	14 Yaş	3	10
	Toplam	30	100

Katılımcıların tamamı erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme kullanılan araştırmalarda gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişiler, olaylar ya da durumlardan oluşturulabilir. Bu durumda örneklem için belirlenen ölçütü (temel nitelikleri) karşılayan birimler örnekleme alınır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014; Patton, 2002). Bu araştırmada da öğrencilerin devam ettikleri okulları temsil eder nitelikte oldukları varsayılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanımının sebebi ise belirli standartlarda ve düzeylerde esneklik sağlamasıdır. Diğer test ve anketlerde olanın aksine katılımcı burada fikrini açıkça belirtebilmektedir ve bu özelliğinden dolayı araştırmacılar tarafından sıkça tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma 2018 yılı kasım ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler sistematik olarak kodlanmıştır.

BULGULAR

Katılımcılardan elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bilgiler aşağıda verilmiştir. Aşağıda alt problemlerle birlikte katılımcılardan alınan veriler verilmiştir.

1. Materyal (ders araç-gereci) nedir? Lütfen açıklayınız.

Bu alt probleme ilişkin katılımcıların görüşleri incelenmiş ve iki ana tema oluşturulmuştur.

Tablo 2. Ortaokul öğrencilerinin materyal nedir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Alt Tema	Katılımcı	Frekans
Derste Kullanılan Materyalleri Belirtenler	Kalem	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K12, K16, K17, K18, K19, K23	13
	Silgi	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K9, K12, K16, K23	10
	Defter	K1, K3, K6, K9, K12, K13, K14, K17, K23	9
	Kitap	K1, K2, K3, K7, K9, K12, K13, K14, K18	9
	Kalem ucu	K2, K4, K5, K16	4
	Atlas	K7, K13, K14, K15	4
	Akıllı tahta	K1, K20, K28	3
	Harita	K17, K20	2
	Diğer	K3, K8, K17	3
	Materyaller		
Materyal Kavramını Tanımlayanlar		K10, K11, K21, K22, K25, K26, K27, K29, K30	9

Tablo 2. incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin materyal nedir sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda iki ana tema oluşturulmuştur.

Birinci temada materyal nedir sorusuna derste kullanılan materyal örneklerini cevap olarak yazan öğrenci görüşleri yer almaktadır. Bu tema altında kalem, silgi, defter, kitap, kalem ucu, atlas, akıllı tahta, harita ve diğer materyaller başlıklı alt temalar ortaya çıkmıştır. Diğer materyaller olarak ise cetvel, kalemlik, resim çantası, makas, yapıştırıcı, boya, fon kartonu ve sözlük materyalleri belirtilmiştir.

Ortaya çıkan ikinci temada öğrenciler materyal kavramını tanımlamışlardır. Bu temaya ilişkin bazı öğrenci görüşleri aşağıda yer almaktadır.

K10: Konuyu anlatmak için kullanılan malzemeler.

K22: Gereksinim duyulan ihtiyaçlar.

K25: Bir dersi anlatmak için kullanılan somut eşya.

K27: Derste kullanılan aletler.

K30: Derste kullanılan aletler.

2. Sosyal bilgiler derslerinizde hangi materyaller (ders araç-gereçleri) kullanılmaktadır?

Bu alt probleme ilişkin katılımcıların görüşleri incelenmiş ve iki ana tema oluşturulmuştur. Bu alt probleme katılımcılar genel başlık olarak harita, akıllı tahta, atlas, defter, kitap kavramlarını belirtmişlerdir.

Tablo 3. Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde hangi materyaller kullanılıyor sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Atlas	K6,K7,K9,K12,K14,K16,K19	7
Harita	K1,K17,K18,K22,K24,K25	6
Akıllı tahta	K20,K23,K26,K27,K29,K30	7
Kitap	K2,K4,K5,K10,K11,K13,K15,	7
Silgi	K3	1
Fon kartonu	K8	1
Kalem	K21	1

Tablo 3. incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin Sosyal bilgiler derslerinizde hangi materyaller kullanılmaktadır sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda 7 tema oluşturulmuştur. Elde edilen verilere göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde en fazla atlas; en az ise silgi, fon kartonu ve kalem kullandıkları anlaşılmaktadır.

3. Sosyal bilgiler derslerinde materyaller (ders araç-gereçleri) kullanımının önemini açıklar mısınız?

Tablo 4. Ortaokul öğrencilerine sosyal bilgiler dersinde materyal kullanımının önemini açıklar mısınız sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Harita kullanma becerisini geliştirmeye yardımcı olması	K6,K9,K12,K13,K17,K18,K19,K21,K22,K23,K25,K26,K27,K29,K30	15
Öğretim materyallerinden bahsedenler	K2,K3,K4,K5,K14,K15,K16,K2	8
Dersi anlamaya yardımcı olması	K1,K10,K11,K24	4

Tablo 4. incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde materyal kullanımının önemini açıklar mısınız sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda üç ana tema oluşturulmuştur.

Birinci temada öğrencilerin materyallerin harita kullanma becerisini geliştirmeye yardımcı olması görüşü yer almaktadır. Bu temaya da ilişkin öğrenci görüşleri şunlardır:

K1: Daha iyi anlama.

K10: Onlarla konu anlayabiliriz.

K24: Daha iyi öğrenmek için kalıcı kalsın diye.

İkinci temada ise birçok öğrenci öğretim araç gereçlerinden söz etmiştir. Bu tema altında öğrenciler kitap, defter, akıllı tahta gibi öğretim araç gereçlerini belirtmişlerdir.

Üçüncü temada ise öğrencilerin materyallerin dersi anlamaya yardımcı olması görüşü yer almaktadır. Bu temaya da ilişkin öğrenci görüşleri şunlardır:

K6: Coğrafyayı eskiden nasılmış ülkeleri öğrenmek.

K9: Atlasta hangi devletin nereyi ele geçirdiğini buluruz.

K12: Atlasta haritaya bakarız.

K17: Sosyal dersinde haritaya bakmak gerektiği

4. Sosyal bilgiler derslerinizde kullanılan materyallerden (ders araç-gereçleri) en faydalı olanı sizce hangisidir?

Tablo 5. Ortaokul öğrencilerinin derslerinizde kullanılan materyallerden faydalı olanı sizce hangisidir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Ders kitabı	K3,K6,K10,K11,K12,K13,K14,K16,K19,K22	10
Harita	K1,K2,K4,K5,K27,K30	6
Akıllı tahta	K20,K21,K23,K26,K29	5
Atlas	K7,K8,K9,K15	4

Tablo 5. incelendiğinde Sosyal bilgiler derslerinizde kullanılan materyallerden (ders araç-gereçleri) en faydalı olanı sizce hangisidir sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda dört ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar sırasıyla; ders kitabı, harita, akıllı tahta ve atlas şeklindedir.

5. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinizde bireysel ya da birlikte hangi tür materyalleri (ders araç-gereçleri) hazırlattı? Lütfen yazınız.

Tablo 6. Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinizde bireysel ya da birlikte hangi tür materyalleri hazırlattı sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Soruyu yanıtlamayanlar.	K12,K16,K17,K20,K22,K24,K26,K29,K30	9
Derste materyal hazırlamayanlar.	K1,K10,K11,K13,K14,K15,K19,K23,	8
Derslerde materyal hazırlayanlar.	K2,K4,K5, K7,K8, K25	6

Tablo 6. incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmenleri derslerinizde bireysel ya da birlikte hangi tür materyalleri hazırlattı sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda üç ana tema oluşturulmuştur.

Öğrencilerin bir kısmı bu soruya cevap vermek istememişleridir. Ortaya çıkan ikinci temayı derste materyal hazırlamayan öğrenci görüşleri oluşturmaktadır. Üçüncü temada ise derste materyal hazırlayan öğrenci görüşleri yer almaktadır. Bu temaya ait bazı öğrenci yanıtları şu şekildedir. *Şiir hazırlayanlar (K2, K4, K5). Işıklı Türkiye haritası hazırlayanlar (K7, K8). Osmanlı kronolojisi hazırlayanlar (K25).*

6. Sosyal bilgiler derslerinizde materyal (ders araç-gereçleri) kullanmada karşılaştığınız engeller nelerdir?

Tablo 7. Sosyal bilgiler derslerinizde materyal kullanmada karşılaştığınız engeller nelerdir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Materyallerden kaynaklanan sorunlar	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K14, K15, K17, K18, K24, K29	17
Fiziksel çevrenin yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar	K2, K13, K16, K19	4

Tablo 7. incelendiğinde Sosyal bilgiler derslerinizde materyal kullanmada karşılaştığınız engeller nelerdir sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda iki ana tema oluşturulmuştur.

Birinci temada derste materyallerde kaynaklanan sorunların olduğu görüşler yer almaktadır.

K10: Kalemin kırılması.

K11: Def0terin yırtılması.

K3: Silginin bitmesi.

İkinci temada fiziksel çevrenin yetersizliğinden kaynaklanan sorunların olduğu öğrencilerin görüşleri yer almaktadır.

K20: Elektrik gitmesi.

K1: Eski olması.

K29: Haritadan anlamıyorum.

K30: Öğretmen tek materyal üzerinden gidince anlaması zor oluyor.

Sosyal bilgiler dersi için okulunuzda bulunmasını istediğiniz materyaller (ders araç-gereçleri) nelerdir?

Tablo 8. Sosyal bilgiler dersi için okulunuzda bulunmasını istediğiniz materyaller nelerdir sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin veriler

Tema	Katılımcı	Frekans
Farklı türden haritalar	K30, K25, K4, K5, K7, K8	6
Atlas	K9, K10, K11, K12	4
Akıllı tahta	K4, K5, K20	3
Tarih şeridi	K10, K11	2
Küre	K2	1

Tablo 8. incelendiğinde Sosyal bilgiler dersi için okulunuzda bulunmasını istediğiniz materyaller nelerdir sorusuna verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda; farklı türden haritalar, atlas, akıllı tahta, tarih şeridi ve küre olmak üzere beş tema oluşturulmuştur.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre katılımcıların büyük bir kısmı materyal kavramı olarak sadece kendilerinin kullanmış oldukları defter, kalem, silgi, kitap gibi kavramları belirtmişlerdir. Bir kısım katılımcı ise materyalin tanımını yapmıştır. Katılımcılara derslerde kullandıkları öğretim materyallerinin ne olduğu sorulduğu zaman ise genel başlık olarak harita, akıllı tahta, atlas, defter, kitap kullandıklarını söylemişlerdir. Materyal kullanımının önemi sorulduğu zaman ise katılımcıların büyük bir kısmı işlenen dersin kalıcılığının arttığını belirtmişlerdir. Derslerin sıkıcı geçmediği ve haritalardan işlenen derslerinde ülkelerin yerini daha rahat göstermelerine yardımcı olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmının kullanılan materyallerden en faydalısının ders kitabı olduğunu belirtmişler diğer bir kısım katılımcılar ise en faydalı materyalin harita olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılardan derslerde materyal hazırlayıp hazırlamadıkları sorulduğu zaman çoğunun derslerde materyal hazırlamadıkları ortaya çıkmıştır. Materyal hazırlayan katılımcı sayısının az olduğu görülmektedir. Bir kısım katılımcı ise soruyu boş bırakmıştır.

Katılımcılara yöneltilmiş olduğumuz materyal kullanımında karşılaştıkları sorunlarla ilgili birçok farklı dönüt alınmıştır. Bu dönütlerden en dikkat çekenleri ise derslerde kullanılan materyallerin eski olması, derslerde öğretmenlerin bağırması ve derslerin sadece tek bir materyalle işlenmesidir. Katılımcılara yöneltilen diğer bir soru ise okullarında bulunmasını istedikleri materyaller neler olduğuydu. Katılımcılar bu soruda ise farklı isteklerde bulunmuşlardır. Örneğin çoğu katılımcı akıllı tahta, haritalar, tarih şeridi ve Osmanlı dönemine ait haritalar, cepheler, eski Türk devletlerine ait bayraklar, savaşlar, komutanlar, olay kronolojileri gibi materyallerin olmasını istedikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucuna göre materyal kullanımının yetersiz olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin ise öğretmenlerin materyal kullanımı konusunda eğitim almadığı düşünülmektedir. Elde edilen diğer bir sonuç ise okullarda bulunan materyal yani öğretim araç ve gereçlerinin durumunu ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu sonuçtan dolayı materyal kullanılması gereken derslerin başında gelen sosyal bilgiler dersi materyal kullanılmadan işlendiği ve bu materyal kullanılmadan işlenen derslerin kalıcılığının daha az olduğu diğer bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır (Yeşiltaş, 2009, s.225-227; Yaşar ve Gültekin, 2009, s.313; Meydan ve Akdağ, 2008, s.148; İşman, 2008, s.56-62; Yalın, 2010, s.82-90). Materyal kullanımını etkileyen hususların başında materyal kullanılacak ortamın yeterli olmaması ve her ders için özel sınıflar oluşturulmaması gibi nedenler gelmektedir. Materyallerin öğretmenlerin kullanımına hazır bulunması gerekmektedir fakat araştırma sonuçlarımıza göre okulda yeterli materyal bulunmadığı öğrenci görüşleri ile saptanmıştır.

Bu alanda yapılan başka çalışmalarda ise öğretmenlerin materyal kullanım düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarında öğretmenlerin materyal kullanımında

yaşadıkları şu sorunlar ortaya çıkmıştır. Öğretim ortamının yetersizliği, öğrenci sayısının fazlalığı, zaman, bütçe, materyal yapımı hakkında bilgi eksikliği gibi birçok önemli sonuç ortaya çıkmıştır. Materyal kullanımında karşılaşılan önemli bir sorun ise okulun ve öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarıdır (Ulusoy ve Gülsüm, 2009). Öğretmenler üzerinde yapılan bir çalışmada ise öğretmenlerin sorun yaşamadığı materyalin tahta ve harita olduğu ortaya çıkmıştır (Çelikkaya, 2013). Bu sonuç öğrenciler üzerinde yapmış olduğumuz çalışma ile benzerlik göstermektedir. Sonuç olarak materyalin derslerde kısıtlı kullanıldığı ortaya çıkmış katılımcıların materyal kullanımını daha fazla istediği ortaya çıkmış, materyal ile yapılan eğitimin daha kalıcı olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Elde edilen diğer bir önemli sonuç ise okullarda materyal eksikliği olduğu öğrencilerin daha farklı materyallerle tanıştırılması gerektiğidir. Eksik olan bu materyallerin tespitinin yapılıp eksiklerin giderilmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler gibi derslerde soyut kavramların soyutlaştırılması çok önem arz etmektedir. Günlük hayatta büyük önemi olan konular öğrencilerin siyasal ve sosyal haklarının öğretilmesi, yaşadığı ülkeyi ve coğrafyayı tanması ve geçmişini tanması açısından sosyal bilgiler dersinin öğrencilere en iyi şekilde kavratılması gerekmektedir. Bu yüzden en iyi şekilde öğrencilerin dersi kavratılması ve bununda materyallerle desteklenmesi hayati önem taşımaktadır. Uygulayıcılara yani öğretmenlere düşen en büyük görev materyallerin dersin amaçlarına uygun ve uygulama esnasında zaman kaybını en aza indireyecek yani efektif bir şekilde kullanılmasıdır. Bu şekilde uygulanan materyaller hem öğrencilerin dikkatini çeker aynı zamanda da kalıcılığı büyük oranda artırır.

Öneriler

Bu çalışma sonucunda elde edilen verilerden anlaşılmaktadır ki öğrencilerin bazı öğretim araç ve gereçlerinde eksiklikler bulunmaktadır. Bunun en büyük sebebinin ise öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik durumları olduğu düşünülmektedir bundan dolayı öğrencilere bu materyallerin temini konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir. Diğer bir sorun ise okulların fiziki şartlarının iyileştirilmesi gerektiğidir (Her ders için sınıflar tahsis edilmesi gibi).

Diğer bir konu ise öğrencilerden elde edilen sonuçlarda okulda bazı materyallerde (öğretim araç gereci) eksiklikler bulunduğudır. Bu eksik olan materyallerin tespitinin yapılıp en hızlı şekilde öğretim ortamına sokulması gerekmektedir. Materyal kullanımında yaşanan sorunlardan birinin de öğretmen bilgi ve becerilerinin bu konuda yetersiz olmasıdır. Bunun da hizmet içi eğitimlerle giderilmesi gerekmektedir. Öğretmen ve öğrencilerin materyal kullanımına teşviki de önem arz eden konulardandır.

KAYNAKÇA

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Çelikkaya, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 73-105.
- Çelikkaya, T. (2017). *Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç ve materyal kullanımının önemi*. İçinde R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çilenti, K. (1984). *Eğitim teknolojisi ve öğretim*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev. Edt: Bütün, M. ve Demir, S. B). 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitap.
- Demirel, Ö., Seferoğlu, S. S. ve Yağcı, E. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ergin, A. (1987). *Eğitim bilimleri, eğitim teknolojisi*. Ankara: Açık Öğretim Yayınları.
- Güngördü, E. (1997). *Coğrafyada öğretim metodu, ilkeler ve uygulamalar*. Ankara: İdeal Copy Yayınları.
- İşman, A. (2008). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Meydan A. ve Akdağ H. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde*. Ankara: Pegem Akademi.
- Nalçacı, A. ve Erçoşkun, M. H. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde kullanılan materyeller. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 142-154.
- Şahin, T. Y. ve Yıldırım, S. (2001). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Semerci, A. (2006). *İlköğretim birinci kademedeki görev yapan sınıf öğretmenlerinin, etkili materyal kullanma yeterlilikleri üzerine öğretmen ve yönetici görüşleri (Antalya örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Sönmez, Ö. F., Çavuş, H. ve Merey, Z. (2009). Coğrafya öğretmenlerinin öğretim teknolojileri ve material kullanma düzeyleri. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 213-228.
- Tor, H. ve Erden, O. (2004). İlköğretim öğrencilerinin bilgi teknolojilerinden yararlanma düzeyleri üzerine bir araştırma. *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, 3(1), 120-130.
- Ulusoy, K. ve Gülsüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin material kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Yalın H. İ. (2010). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* (22. Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Yaşar Ş. ve Gültekin M.(2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı*. Öztürk, C. (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşiltaş E. (2009). *Sosyal bilgiler öğretiminde öğretim materyalleri ve teknolojileri*. M. Safran (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde, Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.